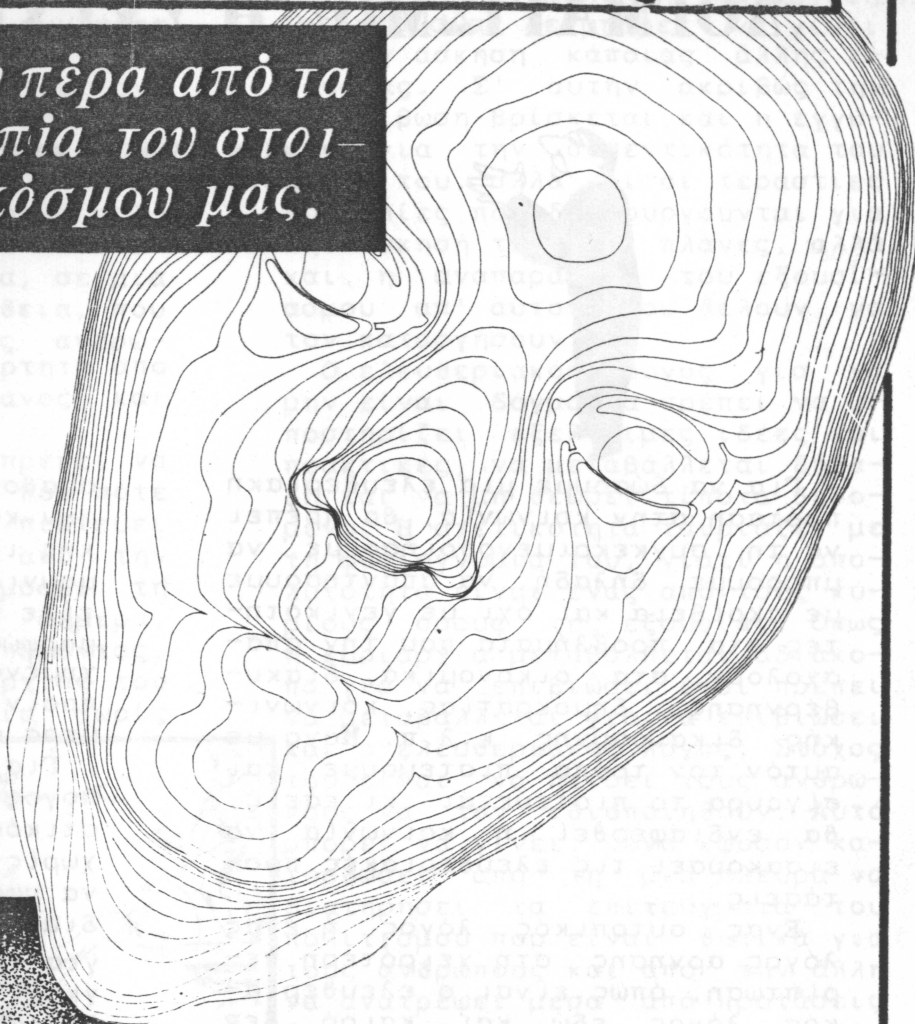

ΣΤΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ

που οδηγούν πέρα από τα
αμφίβολα τοπία του στοι-
χειωμένου κόσμου μας.

5

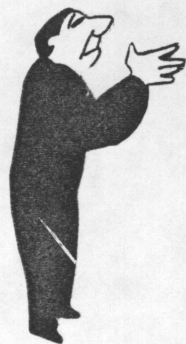

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- * ΔΟΓΜΑΤΙΣΜΟΣ Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΚΟΣ ΛΟΓΟΣ.
- * ΙΕΡΑΡΧΙΑ.
- * ΔΙΑΛΟΓΟΙ.
- * ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΑΜΕΣΗ
ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΗ.
- * ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΕΞΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ
ΥΠΑΡΕΧ.

ΔΟΓΜΑΤΙΣΜΟΣ Ή ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Για να δώσουμε μια ελευθεριακή πρόταση στην κοινωνία, θα πρέπει να τη συγκεκριμενοποιήσουμε, να μπορούμε δηλαδή να απαντήσουμε με ακρίβεια και όχι με γενικότητες στα προβλήματα που την απασχολούν, στα οικονομικά, διακυβέρνησης, δημοκρατίας, κοινωνικής δικαιοσύνης κ.λ.π. Μόνο με αυτόν τον τρόπο πιστεύουμε και σίγουρα το πιστεύεται κι εσείς, θα ενδιαφερθεί η κοινωνία να εισακούσει τις ελευθεριακές προτάσεις.

Ενας ουτοπικός λόγος ή ένας λόγος άρνησης στη χειρότερη περίπτωση, όπως είναι ο ελευθεριακός λόγος εδώ και καιρό, δεν κερδίζει παρά μόνο και αυτό στην καλύτερη περίπτωση, μια θέση γραφικότητας. Είναι αδιαμφισβήτητο, πως, έχει κλείσει εδώ και καιρό ο ιστορικός κύκλος του παραδοσιακού αντιεξουσιαστικού λόγου, που πρόσφερε εξειδικευμένες προτάσεις στους καταπιεσμένους. Χωρίς να αμφισβητούμε, ότι, πολλές απ' αυτές έχουν μια διαχρονική αξία και δυναμική, μπορούμε να πούμε μετά βεβαιότητας ότι δε μπορούν να προσφέρουν στο σήμερα ευνοϊκές λύσεις στους καταπιεσμένους.

Η ανάγκη για να εξιδικεύσουμε τον ελευθεριακό λόγο, να τον ειςχωρήσουμε σε θετικές προτάσεις για την υπέρβαση του εξουσιαστικού συστήματος ξεκινά και από την ανάγκη να τον προστατεύσουμε απ' όλους αυτούς, που είτε προ-

σπαθούν να ανασυνταχθούν μετά την κατάρρευση της κομμουνιστικής ιδεολογίας, τους πρώην κομμουνιστές και νυν αριστερούς, είτε που προσπαθούν να αναδιαμορφώσουν το μέχρι σήμερα αποτυχημένο σοσιαλισμό τους, τους πρώην σοσιαλδημοκράτες και σήμερα απλώς, γενικά "δημοκράτες".

Για όλους αυτούς, ένας γενικός λόγος, αφαιρετικός, αντιεξουσιαστικός λόγος, είναι ένας λόγος χωρίς αντίσταση απ' όπου μπορούν να υπαρπάζουν ότι τους συμφέρει, διαμορφώνοντάς το όπως το θέλουν για τις εξουσιαστικές τους ανάγκες. Απεναντίας, ο ελευθεριακός λόγος θα κατορθώσει να ελευθερωθεί από την εξουσιαστική ομηρία, να αμυνθεί στην επίθεση των εξουσιαστών, εφόσον προτείνει μια συγκεκριμένη πρόταση, που θα απαντά και θα δίνει λύσεις στα συγκεκριμένα προβλήματα της κοινωνίας μας.

Επιτέλους, πρέπει να κατανοήσουμε, πως, η στασιμότητα στις απόψεις δε μπορεί παρά να οδηγήσει στην απομόνωση του αντιεξουσιαστικού λόγου, όπως βέβαια και οδήγησε. Οτι ήταν γι' αυτόν αληθινό στο χθες, ήταν γι' αυτό, αμέτρητες συνθήκες το έκαναν να είναι αληθινό. Ήταν ουσιαστικά, η ανάγκη δημιουργίας μιας αποτελεσματικής αντίστασης απέναντι στον εφιαλτικό καπιταλισμό που αναδυόταν, που του έδωσε στοιχεία για να δημιουργήσει τις αλήθειες του. Προσομειώθηκε δηλα-

δή στις συνθήκες της εποχής, εξειδικεύοντας προτάσεις, πρακτικές, συμπεριφορές, ιδέες, δίνοντας έναν πιστικότατο ελευθεριακό λόγο. Αλλά αυτός ο λόγος μπορεί να ισχύει και σήμερα; Σήμερα που οι κοινωνικές συνθήκες έχουν ολοκληρωτικά αλλάξει, αλλάζοντας συγχρόνως και τους ανθρώπους; Μπορούμε να μιλάμε σήμερα σαν να έχουμε μπροστά μας την κοινωνία του προηγούμενου αιώνα; Αν το κάνουμε, όπως πολλοί το κάνουν, ανάγουμε τον ελευθεριακό λόγο σε δόγμα, σε μια θρησκευτική υπερ-αλήθεια, που βρίσκεται πάνω από τους ανθρώπους, που κινείται ανεξάρτητα από την πορεία τους, ανίκανος και παραπλανητικός.

Ο ελευθεριακός λόγος πρέπει να στοχεύει στην ουτοπία, που ποτέ βέβαια δε θα πρέπει να πιστεύει ότι θα τη φθάσει, αλλά από την άλλη πρέπει να προσαρμόσει τη φυσιογνωμία του στο σήμερα, στους ανθρώπους του παρόντος, για τα προβλήματα κυριαρχίας του παρόντος. "Μια κοινωνία χωρίς

κυριαρχία" όπως είναι το όραμά του και που έχει σαν κύριο δομικό στοιχείο την κατάργηση κάθε μορφής εξουσίας, είναι η πηγή που μπορεί να παράγει τον απαραίτητο ΛΟΓΟ. Αλλά η κατάργηση της εξουσίας δε μπορεί να γίνει με την άσκηση κάποιας άλλης εξουσίας. Σ' αυτήν ακριβώς την εξακρίβωση βρίσκεται και η εγγύηση για την αυθεντικότητα του λόγου του, αλλά και οι τεράστιες δυσκολίες που δημιουργούνται για την άσκησή του, οι πλάνες, αλλά και η αναπαραγωγή του εξουσιασμού απ' αυτούς που θέλουν να τον καταργήσουν.

Ο ελευθεριακός λόγος για να μην είναι δόγμα θα πρέπει να υποστηρίζει εξελίξιμες ιδέες και πρακτικές, να μεταβάλλεται δηλαδή και να μη θεωρεί τίποτα δεδομένο. Η σχετικότητα ταιριάζει με τη φυσιογνωμία του, γιατί η απολυτότητα είναι ένας από τους κύριους όρους της εξουσίας. Όπως η κυριαρχία μεταβάλλεται αδιάκοπα για να επιβιώσει έτσι πρέπει να μεταβάλλεται για να επιβιώσει και ο ελευθεριακός λόγος. Στόχος του είναι να πείσει τους ανθρώπους να τον ιδιοποιηθούν. Αυτό μπορεί να γίνει, μόνο εφόσον κατορθώσει από τη μια πλευρά να διατηρήσει τα επιτεύγματα του πολιτισμού που είναι θετικά για τους ανθρώπους και από την άλλη να ανατρέψει μέσα από προτάσεις θεωρητικές και πρακτικές, σαφείς και αντιεξουσιαστικές, όποια επιτεύγματα του πολιτισμού είναι αρνητικά, εξουσιαστικά. Αυτή η στάση μπορεί να επιτευχθεί μόνο εφόσον μεταμορφώνεται συνεχώς, μεταρρυθμίζεται, μόνο όταν αναζητά συνεχώς και νέα επιχειρήματα για να πείσει τους ανθρώπους, νέες εικόνες για να τους δείξει, για το σήμερα που ζουν, για το αύριο που ελπίζουν.

Για να εξουδετερώσουμε τυχόν παρερμηνείες γι' αυτά που διατυπώνουμε, διευκρινίζουμε πως, οπωσδήποτε υπάρχει μια σαφέστατη διαχωριστική γραμμή μεταξύ των δύο κόσμων, της εξουσίας και της αντιεξουσίας. Μόνο που, όπως ο ένας κόσμος μεταβάλλεται, πρέπει το ίδιο να κάνει και ο άλλος. Ο ελευθεριακός λόγος πρέπει να γί-

νει ο λόγος του σύγχρονου ανθρώπου που τον έχουν κατακυριεύσει προβλήματα, που πολλά απ' αυτά είναι ίδια με το παρελθόν, αλλά που η κυριαρχία τα δημιουργεί σήμερα με άλλους όρους. Ένας λόγος που θα εξειδικεύεται μέσα στις σημερινές στιγμές του ανθρώπου, που θα προσπαθεί να εξουδετερώσει τον εξουσιασμό του, με το να προτείνει ρεαλιστικές αντιεξουσιαστικές προτάσεις.

Μας εξοργίζει πράγματι το που έχουν οδηγήσει τον ελευθεριακό λόγο όλοι αυτοί που νομίζουν πως, είναι μια σταθερή προσήλωση στις προτεραιότητες που έβαλε σε κάποιες άλλες εποχές, στην θεωρία και πρακτική που παρήγαγε μέσα σε άλλες οικονομικές και πολιτικές συνθήκες. Γιατί μια τέτοια στάση πέρα του ότι είναι αναποτελεσματική, του δίνει μια εξουσιαστική υπόσταση. Όταν τα πάντα εξελίσσονται, πώς είναι δυνατόν να μιλάμε με μη εξελήξιμους όρους; Όταν κάτι κινείται πρέπει να κινούμαστε και εμείς για να μην χάσουμε την επαφή μαζί του. Και όσο η επαφή χάνεται περισσότερο, τόσο μεγαλύτερη γίνεται η άγνοια, τόσο περισσότερο μιλάμε με όρους γενικούς και αόριστους και τόσο περισσότερο εισχωρούμε στην πλευρά της εξουσίας, τη χειρότερη, αυτή των επιγείων πολιτικών θρησκειών.

Θα λέγαμε λοιπόν, να στην μεταρρύθμιση του ελευθεριακού λόγου και όχι στη σταθερή προσήλωση σε αρχές, τακτικές και εκτιμήσεις που φαντάζουν αληθινές αλλά είναι στο σήμερα μόνο αληθοφανείς. Ζητάμε ένα λόγο κινητικό, προσαρμόσιμο στις εκάστοτε συγκυρίες, ελκυστικό και πάνω απ' όλα αποτελεσματικό. Που θα απορρίπτει κυρίως, την θεωρητικολογία που προσπαθεί να αποδείξει τακτικές και να προτείνει συμπεριφορές που είναι και εξουσιαστικές αλλά και αποκρουστικές, αφού δεν είναι συνδεδεμένες με τις ανάγκες, τις επιθυμίες της σημερινής ύπαρξης, τις δυνατότητες και τις διαθέσεις της.

Οι άνθρωποι σήμερα, δεν είναι οι άνθρωποι του χθες. Στο χθες οι προτάσεις του ελευθεριακού λόγου είχαν απήχηση γιατί η ε-

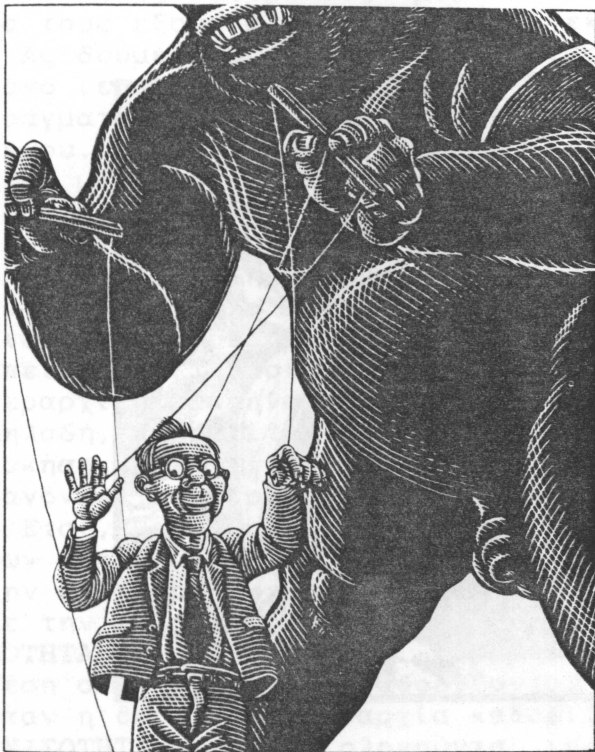

ξουσία δεν αντιλούσε ακόμη τη δύναμή της από τη συναίνεση των εξουσιαζόμενων. Ήταν βίαιη με ιδιαίτερη αγριότητα και κτηνωδία και μόνο με τη βία ήταν δυνατό να αντιμετωπιστεί, μια βία που με τον πλέον ευφυή και ρεαλιστικό τρόπο πρότεινε ο ελευθεριακός λόγος, στους χωρίς συμβάσεις με την εξουσία εξουσιαζόμενους. Γιατί ήθελε πρώτα να καταλύσει την εξουσία και μετά να οικοδομήσει. Και ήταν σωστό αυτό που ήθελε. Και αυτή η βία ήταν δίκαιη και αποτελεσματική, γιατί ήταν άμυνα και επίθεση στην κτηνωδία των εξουσιαστών, αλλά και γιατί οι άνθρωποι δεν είχαν πραγματικά τίποτα να χάσουν, εκτός από τις αλυσίδες τους.

Η νομιμότητα της συμπεριφοράς του αυτής ξεκινούσε και από το γεγονός, ότι, θεωρούσε τους ανθρώπους και πολύ σωστά, αποδεδειγμένους από τις εξουσιαστικές σειρήνες. Ήταν άνθρωποι καταπιεσμένοι που μπορούσαν εύκολα να πειστούν να αγωνιστούν για την ελευθερία τους. Το μόνο που χρειαζόντουσαν ήταν το όραμα, η αμεσότητα, ελάχιστα λόγια και πολύ πράξη. Και όλα αυτά τα έδωσε ο ελευθεριακός λόγος. Γι' αυτό και πέτυχε, γι' αυτό και έ-

γραψε ανεπανάληπτες ιστορικές σελίδες, παρά τα σφάλματά του, γι' αυτό είναι και σήμερα επίκαιρος. Τότε και μιλάμε χρονικά για τον προηγούμενο αιώνα και το μισό τωρινό, ήταν συμβατός με τις επιθυμίες και τις ανάγκες των ανθρώπων, με τις διαθέσεις και τις δυνατότητές τους. Ήταν ακριβώς, σαφής για τις συνθήκες της εποχής. Έδινε στους ανθρώπους με τον τρόπο που ήθελαν την πρόταση για το σπάσιμο των εξουσιαστικών δεσμών. Εξειδίκευε τις ιδέες του, τα οράματά του, γιατί είχε την ικανότητα να προσαρμόζεται στις εκάστοτε συνθήκες.

Όταν στο παρελθόν, ο ελευθεριακός λόγος επέλεγε τη σύγκρουση, την ανατροπή, το έκανε γιατί είχε κατανοήσει τη θέση του ανθρώπου στην τότε καπιταλιστική αγριότητα. Η αντίσταση στην αγριότητα αυτή με βίαιο τρόπο ήταν η έκφραση της αντιεξουσίας. Σήμερα όμως, μπορεί να επιλέξει την ίδια τακτική, όταν η θέση του έχει αλλάξει από τότε τόσο ριζικά; Αυτό πρέπει να το εξετάσουμε. Σίγουρα κάποιοι θα πουν πως, ο άνθρωπος παραμένει και σήμερα όπως και τότε εξουσιαζόμενος. Σύμφωνα, αλλά εμείς θα λέγαμε, εξουσιαζόμενος με άλλες τεχνικές, και αυτό μας αναγκάζει να αναζητήσουμε νέες οπτικές,

νέες πρακτικές. Το ζητούμενο για τον ελευθεριακό λόγο, είναι να μπορεί να γίνεται συμβατός με τους ανθρώπους της κάθε εποχής, ώστε με ευκολία να τον ιδιοποιούνται. Αυτό όπως είπαμε, σημαίνει ανά διαστήματα τον επαναπροσδιορισμό του. Γιατί, η αληθινότητα του λόγου του, δεν εξετάζεται με βάση τις αρχές που διακηρύττει, καθένας μπορεί να ορίσει τις ίδιες ή παρόμοιες αρχές, αλλά από την ικανότητά του, να βοηθά τον άνθρωπο της κάθε εποχής, να ξεπερνά μέσα στη δικιά του ζωή, το δισβάστακτο λόγο της κυριαρχίας.

Ας μην ξεχνάμε, γιατί εύκολα πολλοί το ξεχνούν, ότι, ο ελευθεριακός λόγος δεν είναι ανακάλυψη του προηγούμενου ή του προ-προηγούμενου αιώνα. Είναι ένας λόγος που είναι γνωστός στους ανθρώπους από πάρα πολύ παλιά, που έδωσε κατά περιόδους, συγκεκριμένες θεωρητικές και πρακτικές προτάσεις στους καταπιεσμένους, πέρνοντας πάντοτε μορφή, ανάλογα με τις συνθήκες της εκάστοτε εποχής. Για τα χρόνια που προαναφέραμε, απλώς εξειδικεύτηκε για τα χρόνια αυτά. Και αυτό είναι το σπουδαίο. Μια διαχρονική οντότητα που μεταφέρει το σπόρο της αντιεξουσίας και που οι άνθρωποι τον πέρνουν για να το σπείρουν στην εποχή τους.

Σήμερα λοιπόν, θα πρέπει ο ελευθεριακός λόγος να επικοινωνήσει με τους ανθρώπους, να πάρει μια καινούργια μορφή. Το ερώτημα λοιπόν που βάζουμε, δεν είναι αν πρέπει να μεταμορφωθεί σύμφωνα με τις σημερινές συνθήκες τόσο των εξουσιαζόμενων όσο και των εξουσιαστών, αυτό είναι αυτονόητο και όποιοι υποστηρίζουν το αντίθετο, δυστυχώς δεν έχουν καταλάβει τίποτα απ' αυτόν, αλλά ποιες θα είναι αυτές οι αλλαγές, ποιά θα είναι τα στοιχεία του εκείνα που θα πρέπει να ειπωθούν με σύγχρονους όρους, ποιά θα πρέπει να καταργηθούν, ποιά νέα θα πρέπει να εισχωρήσουν για να εμπλουτιστεί και να γίνει ποιο αποτελεσματικός, αν θέλουμε να ζήσει στην εποχή μας, εξειδικεύοντας την αντιεξουσία του σε κάθε τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Μη θεωρώντας λοιπόν τίποτα δεδομένο καλούμε όλους όσους ενδιαφέρονται για ένα σύγχρονο ελευθεριακό λόγο, απαγκιστρωμένο από κάθε στοιχείο που είναι ασυμβίβαστο με το σύγχρονο άνθρωπο, να βοηθήσουν στέλνοντας στη διεύθυνση του περιοδικού τις απόψεις τους. Είναι αναγκαίο πια, να ξεκινήσει ένας βαθύς προβληματισμός. Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να ορίσουμε με σαφήνεια τις νέες αρχές του, τις νέες εξειδικευμένες προτάσεις του. Πρέπει να εναντιωθούμε στο δογματισμό των παντοτινών αληθειών γιατί τίποτα δεν είναι παντοτινό και για πάντα αληθινό και να προσπαθήσουμε να δώσουμε αλήθειες προσωρινές, συγκεκριμένες και αποτελεσματικές.

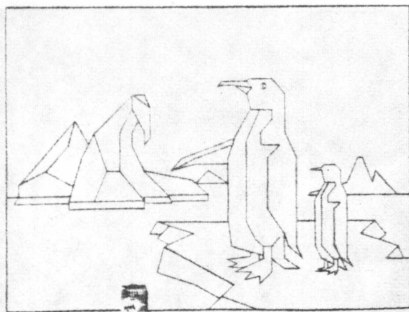
Και το πρόβλημα δεν είναι αν νομίζουν μερικοί, μεταρρύθμιση του συστήματος ή επανάσταση για την κατάλυσή του. Τέτοιο δίλημμα σήμερα δεν υπάρχει. Εμείς λέμε πως, υπάρχει η ανάγκη διαμόρφωσης ενός νέου ελευθεριακού λόγου που θα απευθύνεται στους σημερινούς ανθρώπους των computers και της οικολογικής καταστροφής, των διαστημικών ταξιδιών και της φτώχειας, που θα αποδέχεται από το σύγχρονο πολιτισμό ότι είναι προς όφελός τους, γιατί όπως εί-

παμε και πιο πάνω ο πολιτισμός αυτός είναι και πολιτισμός δικός τους, όχι μόνο της κυριαρχίας, που θα απορρίπτει ότι είναι σε βάρος τους, που θα είναι αδιαπραγμάτευτος με τη κυριαρχία και με κάθε άλλη μορφή εξουσίας, που θα εξειδικεύεται και θα δίνει προτάσεις, πρακτικές, ερμηνείες, για κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα. Όλα αυτά και πολλά άλλα, πιστεύουμε πως μπορούν να συνθέσουν αυτό που λέμε σύγχρονο ελευθεριακό λόγο. Και θα είναι ένας επαναστατικός λόγος εφόσον πείθει τους ανθρώπους. Γιατί η επαναστατικότητα νοήται σαν τέτοια μόνο εφόσον έχει την ικανότητα να υποκινεί τους ανθρώπους να είναι επαναστατικοί.

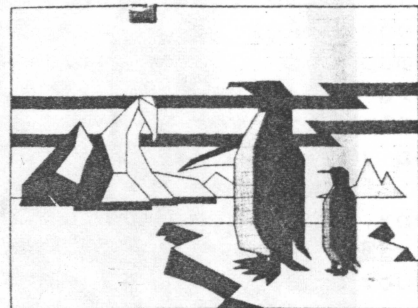
Στο ερώτημα λοιπόν, μεταρρύθμιση ή επανάσταση, θα απαντούσαμε πως πρέπει να αναπτύξουμε ένα σύγχρονο ελευθεριακό λόγο. Και αν είναι σύγχρονος, σίγουρα θα είναι και επαναστατικός. Γιατί το πρόβλημα του ελευθεριακού λόγου σήμερα δεν βρίσκεται στο εάν θα πρέπει να είναι επαναστατικός ή μεταρρυθμιστικός, αλλά στην ικανότητά του να προσαρμοστεί ή όχι στις νέες συνθήκες της κοινωνίας. Και αυτό το πρόβλημα θα πρέπει να λύσει κυρίως.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΘΑΙΟΥ

ΙΕΡΑΡΧΙΑ

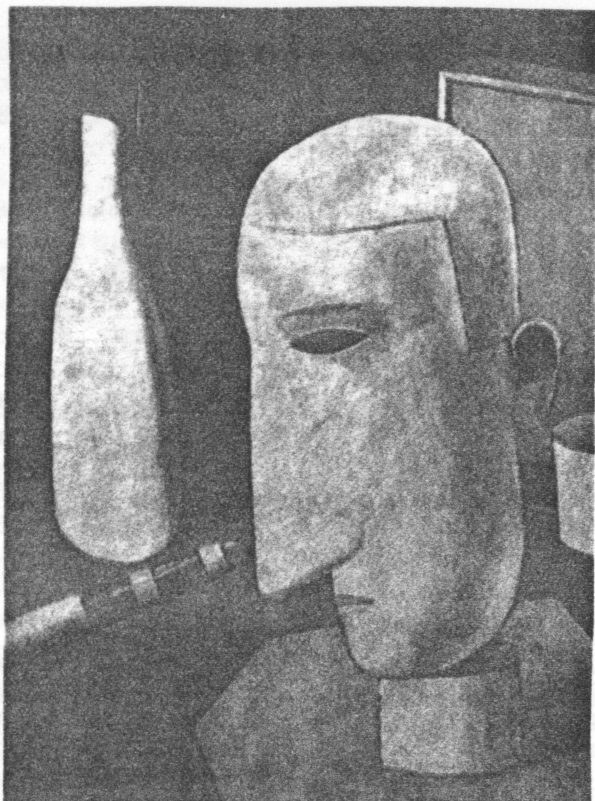

Λένε πως, η κοινωνία δε μπορεί να λειτουργήσει αν δεν είναι ιεραρχικά δομημένη. Όπως στο φυσικό κόσμο όλα είναι οργανωμένα ιεραρχικά, έτσι και οι άνθρωποι, που είναι μέρος αυτού του κόσμου, δε μπορούν παρά να είναι οργανωμένοι με τον ίδιο τρόπο. Και για να κάνουν πιο πιστευτή την άποψή τους, λένε, πως, μόνο οι ιεραρχικές δομές μπορούν να ελέγξουν την πολυπλοκότητα των ανθρώπινων κοινωνιών, τα τεράστια μεγέθη τους, μόνο αυτές μπορούν να οργανώσουν τους ανθρώπους με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Όμως, τα πράγματα δεν είναι ακριβώς έτσι. Η ιεραρχία μέσα στην κοινωνία δε μπορεί να δικαιολογηθεί με κανένα επιχείρημα. Εκτός αν δικαιολογήσουμε την εκμετάλλευση. Γιατί η ιεραρχία δεν είναι παρά το οργανωτικό σχήμα της κυριαρχίας, κάθε είδους κυριαρχίας. Αν μια κοινωνία κυριαρχείται, κυριαρχείται ιεραρχικά και όταν μια κοινωνία ιεραρχείται, ιεραρχείται κυριαρχικά. Όπως και αν εννοούμε την κυριαρχία, είτε σαν ολιγαρχία, είτε σαν καπιταλισμό, είτε σαν κρατικο-σοσιαλισμό, οργανώνεται και οργανώνει τους ανθρώπους μέσα σε ιεραρχικές δομές, γιατί μόνο έτσι μπορεί να τους εξουσιάζει και να τους εκμεταλλεύεται.

Ας δούμε όμως, γιατί μια κυριαρχία, η σημερινή κυριαρχία, οργανώνεται μόνο ιεραρχικά. Ιεραρχία είναι το οργανωτικό εκείνο σχήμα με το οποίο πραγματοποιείται η ετεροδιεύθυνση, δηλαδή η σχέση διευθύνοντος-διευθυνόμενου. Μέσα από μια πυραμοειδή διάρθρωση, η βάση διευθύνεται, τα ενδιαμέσα μέρη διευθύνουν τα κατώτερα και διευθύνονται από τα ανώτερα και η κορυφή διευθύνει όλους. Κι αυτή η διάρθρωση δε μπορεί να γίνει πραγματικότητα παρά με τον καταναγκασμό. Θα ήταν γελοίο να υποστηρίζαμε, πως, οι άνθρωποι δημιουργούν ιεραρχικά σχήματα με τη θέλησή τους. Η σχέση εντολής-υπακοής και που είναι αυτή που στηρίζει την ιεραρχία, δε δημιουργείται αυθόρμητα και με τη θέληση των διευθυνόμενων. Απαιτείται η απειλή της τιμωρίας, που ασκείται όταν γίνεται παράβαση των κανόνων της ιεραρχίας, πυρήνας των οποίων είναι η υπακοή στις εντολές των ανωτέρων. Δηλαδή, απαιτείται για τη σύνταξη των ανθρώπων σε ιεραρχικά σχήματα η άσκηση βίας. Γιατί είναι βία, η απειλή της τιμωρίας στην παράβαση των κανόνων της ιεραρχίας.

Έτσι, με το σχήμα αυτό, επιτελούνται από τη μια, η υπακοή των ανθρώπων μέσα από τον εκφοβισμό τους, στις εντολές της κυριαρχίας και από την άλλη, ο διαχωρισμός τους σε διευθύνοντες και διευθυνόμενους. Βέβαια με την ιεραρχία επιτυγχάνονται και πολλά άλλα, όπως, Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ, όταν δηλαδή η ιεραρχία είναι εργασιακή, όπου, ανάλογα με τη θέση στην ιεραρχία, καθορίζονται και οι μισθοί, Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ, όταν η θέση στην ιεραρχία καθορίζει και το ανάλογο κύρος, Η ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ, όταν αξιολογούνται ιεραρχικά, αξίες, γνώσεις, προσόντα, έτσι

ώστε, οι άνθρωποι, ανάλογα με τι κατέχουν, να τοποθετούνται σε αντίστοιχες θέσεις της ιεραρχίας.

Θα λέγαμε λοιπόν, πως, ο λόγος για τον οποίο η κυριαρχία οργανώνεται ιεραρχικά, είναι, γιατί μόνο έτσι κατορθώνει να πετυχαίνει τους σκοπούς της, δηλαδή να διευθύνει τους ανθρώπους, να τους έχει υπηκόους, να δημιουργεί αλλά και να δικαιολογεί τα προνόμια, να διαχειρίζεται τη βία και κατά συνέπεια ορθολογικά την εξουσία, να δικαιολογεί την ιδεολογία της, γενικά δηλαδή να τους εκμεταλλεύεται.

Τα επιχειρήματά της για την ιεραρχία είναι σε γενικές γραμμές αυτά που αναφέραμε στην αρχή. Το πρώτο επιχείρημα, ότι δηλαδή, η φύση είναι οργανωμένη ιεραρχικά και άρα είναι δικαιολογημένη η ίδια οργάνωση και στις ανθρώπινες κοινωνίες, είναι εντελώς ηλίθιο, αλλά δυστυχώς γίνεται αποδεκτό από πολλούς. Ο άνθρωπος είναι ζώο και ύλη, αλλά τα ζώα και η ύλη δεν είναι άνθρωποι, κατά συνέπεια δε μπορεί να υπάρξει καμιά επιτυχής σύγκριση μεταξύ τους. Αλλά και πάλι, η ιεραρχία στη φύση δεν έχει καμιά σχέση με την ιεραρχία των ανθρώπων. Ας δούμε τα ζώα. Σε πολλά είδη συναντιέται μια "ιεραρχική οργάνωση". Αυτή παράγεται από την υπεροχή στις σεξουαλικές σχέσεις, από την ικανότητα στην ανεύρεση τροφής, από τη δύναμη για την υπεράσπιση της ομάδας, δηλαδή από ικανότητες που έχουν στόχο την επιβίωση του συνόλου και είναι αν μπορούμε να πούμε, "αδιαμφισβήτητες αξίες" όλων των μελών του συνόλου. Έτσι, η ζωική ιεραρχία, είναι μια οργάνωση "συνειδητοποιημένων ζώων", που γνωρίζουν το ρόλο τους καθώς και των άλλων μέσα στην ομάδα, αλλά και μέσα στο οικοσύστημα που ανήκουν. Αξιολογώντας λοιπόν ανθρωποκεντρικά, αποκαλούμε την οργάνωση αυτή ιεραρχία. Αλλά δεν είναι έτσι. Ζώα που "γνωρίζουν" τις ανάγκες της ομάδας τους, δίνουν σε κάποιο που αξίζει, τη δυνατότητα να τους διευθύνει, έτσι ώστε να πετύχουν όλα μαζί και με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τους στόχους τους. Και αυτό δεν είναι ιεραρχική δομή, είναι η αυτοδιεύθυνση των ζώων.

Αλλά και γενικότερα, μέσα στη φύση, κάθε τι μπορεί να φαίνεται πως είναι δομημένο, πως λειτουργεί ιεραρχικά, αλλά δεν είναι. Στο βαθμό που μέσα στη φύση δεν υπάρχει μεταξύ των μερών, η έννοια της κυριαρχίας, αλλά όλα τα μέρη συνεργάζονται οικειοθελώς για να δημιουργήσουν το

σύνολο, έστω σε μια δενδροειδή διάταξη, σημαίνει, πως, δε μπορούμε να κάνουμε καμιά σύγκριση με τις ανθρώπινες ιεραρχίες. Σ' αυτές υπεισέρχεται ο καταναγκασμός. Είναι αυτός που τις δίνει μόρφη, υποχρεώνοντας τους ανθρώπους να συνταχθούν ιεραρχικά. Στη φύση, ο καταναγκασμός αυτός δεν υπάρχει. Η φύση για να λειτουργήσει δεν έχει την ανάγκη επιβολής, δεν είναι καταναγκαστική αλλά ελευθεριακή.

Το δεύτερο επιχείρημα υπέρ της ιεραρχίας είναι, ότι, οι ανθρώπινες κοινωνίες είναι πολυάριθμες, πολύπλοκες στις σχέσεις τους και κατά συνέπεια δε μπορούν να λειτουργήσουν χωρίς μια δομή. Και η πλέον κατάλληλη δομή, αυτή που θα διασφαλίζει την συνοχή τους και θα εγγυάται την καλή λειτουργία τους, είναι η ιεραρχία. Γιατί επιτρέπει τους καλύτερους να αναρριχηθούν στην κορυφή, ανταμοίβει δίκαια τους ανθρώπους, απορροφά τους κοινωνικούς ανταγωνισμούς και τις συγκρούσεις με το να δίνει στα ενδιαμέσα επίπεδά της τη δυνατότητα να μην είναι μόνο διευθυνόμενα αλλά και διευθύνοντα, με το να δίνει στόχους και σκοπούς, με το να ενώνει με τον καλύτερο τρόπο τα μέρη σε όλο.

Βέβαια, όλοι οι παραπάνω ισχυρισμοί είναι απατηλοί. Η ιεραρχία σε καμιά περίπτωση δεν εξασφαλίζει την καλή λειτουργία της κοινωνίας. Εξασφαλίζει μόνο, την καλή λειτουργία της κυριαρχίας. Παθητικοποιεί τους ανθρώπους, τους βάζει να υπακούουν έστω όχι στους καλύτερους αλλά στους ικανότερους να αναρριχηθούν και από την άλλη βέβαια ευνοεί έναν ανθρωποφάγο ανταγωνισμό. Ενθαρύνει τη γραφειοκρατία και άρα τη δημιουργία μιας ψεύτικης πολυπλοκότητας, απαγορεύει τον έλεγχο στις πράξεις της κορυφής, επιτρέπει την αυθαιρεσία, την τυπολατρεία, την ανευθυνότητα και οτιδήποτε ευνοεί την υπακοή και τον έλεγχο των ανθρώπων, ενεργητικό ή παθητικό.

Πρέπει να κατανοήσουμε, πως, η ιεραρχία δεν αρμόζει σε καμιά ανθρώπινη δραστηριότητα που θέλει να αλλάξει την κοινωνία που ζούμε. Καμιά ιεραρχία δε μπορεί να επιτρέψει στους ανθρώπους να αναπτυχθούν, έτσι ώστε να τινάξουν από πάνω τους το ζυγό της κυριαρχίας, γιατί πρώτα θα πρέπει να αποτινάξουν το δικό της ζυγό. Οι ιεραρχίες είναι παντού ίδιες, είτε είναι από την πλευρά του συστήματος είτε από την πλευρά αυτών που αντιμάχονται σ' αυτό. Και στη μια και στην άλλη περίπτωση έχουν σαν στόχο να ελέγξουν την ικανότητα του ανθρώπου για αυτοδιεύθυνση. Γιατί, μόνο όταν ο άνθρωπος είναι αυτοδιευθυνόμενος, μπορεί να υπερβεί την κυριαρχία του συστήματος. Σε καμιά άλλη περίπτωση.

Και είναι ντροπή να αμφισβητηθεί η ικανότητα του ανθρώπου να οργανώνει τον κόσμο του μέσα από αντι-ιεραρχικές δομές. Η φύση του ανθρώπου δεν έχει ανάγκη τον καταναγκασμό για να οργανωθεί κοινωνικά. Έχει κατ' αρχή την αρχέγονη γνώση της "αυθόρμητης τάξης" που τον κάνει να μπορεί να αυτο-οργανώνεται με τους ομοίους του χωρίς την επέμβαση κάποιας ιεραρχίας-κυριαρχίας. Αλλά ακόμη έχει τη συνείδηση, το συναίσθημα, την ευφυΐα, που του δημιουργούν αφάνταστες ικανότητες αυτοελέγχου, αυτοπροσδιορισμού, όταν πρέπει να λειτουργήσει συνολικά, κοινωνικά.

Τελικά, ο αγώνας του ανθρώπου ενάντια στην εξουσία, περνά μέσα από την αμφισβήτηση της ιεραρχίας. Γιατί η ιεραρχία είναι αυτή, που δια μέσου ενός δικτύου που καλύπτει όλες τις δραστηριότητες της κοινωνίας, ασκεί την εξουσία της κυριαρχίας. Κάθε αμφισβήτηση της ιεραρχίας, αμφισβητεί την εξουσία αυτή. Κι αυτή θα πρέπει να είναι μια από τις επιδιώξεις μας, η πιο σοβαρή ίσως, αν θέλουμε να αλλάξουμε την κοινωνία μας.

Θ. Μ.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΑΜΕΣΗ - ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΗ

" Η δημοκρατία δεν είναι μόνο ή έστω πρωταρχικά ένα μέσο με το οποίο διάφορες ομάδες μπορούν να πετύχουν τους σκοπούς τους ή να επιδιώξουν την καλή κοινωνία: είναι αυτή η ίδια η καλή κοινωνία "

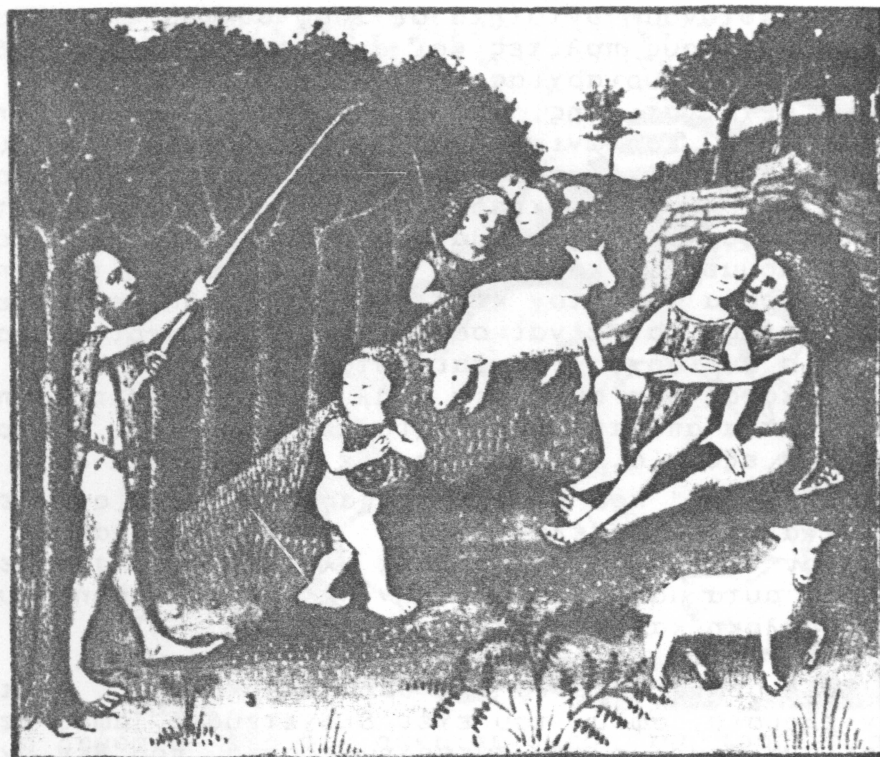
Lipset. Political man

Από την αρχή θα πρέπει να πούμε, πως, θεωρούμε σαν μοναδικό μοντέλο άσκησης της δημόσιας εξουσίας που η νομιμότητά του πηγάζει από το λαό, την αμεσοδημοκρατία. Με βάση τη θεώρηση αυτή, θα εξετάσουμε στο κείμενο αυτό το μοντέλο εξουσίας της σημερινής κοινωνίας, την αντιπροσωπευτική δημοκρατία.

Ας δούμε όμως σε γενικές γραμμές, γιατί θεωρούμε την αμεσοδημοκρατία το ικανοποιητικότερο σύστημα διακυβέρνησης. Το μοναδικό νομιμοποιητικό στοιχείο για ένα πολίτευμα είναι να δίνει στους ανθρώπους τη δυνατότητα να συμμετέχουν, άμεσα με τη φυσική και πνευματική τους υπόσταση, στη διακυβέρνηση της κοινωνίας τους. Κι αυτό, γιατί, εφόσον κάθε άνθρωπος είναι μέλος της κοινωνίας, έχει το αναφαίρετο και φυσικό δικαίωμα να συμμετέχει στην κυβέρνησή της, αλλά και γιατί, μόνο έτσι η κοινωνία μπορεί να καθορίζει τη φυσιογνωμία της σύμφωνα με τη θέληση των πολιτών της. Σαφέστατος εξάλλου ο Πρωταγόρας του Πλάτωνα για το γεγονός αυτό, που προσπαθεί να το αποδείξει, λέγοντας πως, "οι άνθρωποι από το γεγονός και μόνο ότι ζουν σε κοινωνία και δεν είναι ζώα, κατέχουν σε κάποιο βαθμό την πολιτική τέχνη, πράγμα που δικαιολογεί το δικαίωμα ενός οποιουδήποτε τεχνίτη της Αθήνας να επεμβαίνει στα πολιτικά θέματα".

Θεωρούμε πως, η δημοκρατία αρχίζει ακριβώς από το σημείο εξουδετέρωσης της κυριαρχίας της δημόσιας εξουσίας και την ανάδειξη της εξουσίας που αυτοδίκαια έχει κάθε ύπαρξη, από το γεγονός και μόνο πως είναι μια ανθρώπινη ύπαρξη που ανήκει στην κοινωνία. Η άμεση συμμετοχή του ανθρώπου στην άσκηση της δημόσιας εξουσίας εξουδετερώνει την κυριαρχική της δύναμη, που έχει από το γεγονός και μόνο ότι είναι η δύναμη που κάνει να λειτουργεί το σύνολο, η κοινωνία. Το σύνολο των ατομικών εξουσιών και είναι ατομική εξουσία το δικαίωμα της άμεσης συμμετοχής στη διαμόρφωση και τη λήψη των κυβερνητικών ή άλλης φύσεως αποφάσεων, διαμορφώνουν την ελευθεριακή δημόσια εξουσία. Κι αυτή η χωρίς κυριαρχία δημόσια εξουσία, παράγει την ελευθερία, την ισότητα, την ευζωία.

Ένα πολίτευμα μπορεί να κριθεί αποτελεσματικά, από το μοντέλο εξουσίας που έχει δημιουργήσει, από τον τρόπο δηλαδή με τον οποίο διαχειρίζεται τη δημόσια εξουσία. Μπορούμε λοιπόν να πούμε με βάση τη παραδοχή αυτή, ότι, στην άμεση δημοκρατία το μοντέλο εξουσίας θεωρεί απαραίτητη την εξουσία του πολίτη κάθε στιγμή, εξουσία που εκφράζεται με την ενεργή και άμεση συμμετοχή του σε κάθε δημόσια απόφαση και ενέργεια. Η δημόσια εξουσία, είναι, η θέληση αυτών των ατομικών εξουσιών, που συγκεκριμένα και σαφώς καθορισμένα όργανα ή άτομα, αναλαμβάνουν να τη διεκπεραιώσουν. Η εξουσία της διακυβέρνησης στην αμεσοδημοκρατία, δεν αποχωρίζεται από το λαό, δεν πέρνει μια υπόσταση ξέχωρη απ' αυτόν για να τον κυριαρχήσει στη συνέχεια. Η κυριαρχία της δημόσιας εξουσίας, εκφράζεται, μόνο μέσα από το λαό, άμεσα και με σαφήνεια.

Στο πολίτευμα της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, η νομιμοποιητική αρχή, δηλαδή η δυνατότητα να συμμετέχουν οι άνθρωποι άμεσα στη διακυβέρνηση της κοινωνίας τους, δεν υφίσταται. Απεναντίας, ισχύει η δυνατότητα να συμμετέχουν έμμεσα δια μέσου των εκλογών και της ψήφου των, να αντιπροσωπεύονται δηλαδή στην άσκηση της εξουσίας, από ειδικούς, είτε είναι πολιτικοί είτε κομματικοί οργανισμοί. Αλλά αυτή η δυνατότητα είναι το *big bang* της κυριαρχίας της δημόσιας εξουσίας. Η αντιπροσώπευση εξουδετερώνει την ατομική εξουσία, όπως την ορίσαμε πιο πάνω, με το να της δίνει το δικαίωμα να εκδηλώνεται κάθε κάποια χρόνια, με τη ψήφο, με το να προκρίνει κάποιο πρόγραμμα, κάποια ιδεολογία, κάποιους επαγγελματίες πολιτικούς. Αυτή η μετατροπή του δικαιώματος για την άμεση συμμετοχή στη λήψη των αποφάσεων σε έμμεσο δικαίωμα δια μέσου της ψήφου, είναι η διαδικασία που ελευθερώνει τη δημόσια εξουσία από την εξουσία του κάθε πολίτη, από τη δυνατότητά του δηλαδή, να τη διαμορφώνει όπως αυτός θέλει και όποτε θέλει. Και εδώ αποκτά η δημόσια εξουσία το δικαίωμα να κυριαρχεί.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως, η εξουσία έχει πάντοτε τη διάθεση να αυτονομείται από το κοινωνικό σώμα για να κυριαρχήσει. Η αντιπροσώπευση της δίνει την ευκαιρία αυτή. Αποδυναμώνει τον πολίτη από την εξουσία του, του υπαρπάξει το δικαίωμα της συμμετοχής στη δημόσια εξουσία και έτσι αυτή η τελευταία αρχίζει να κυριαρχεί. Εδώ, θέλουμε να πούμε, πως, η δημόσια εξουσία είναι ελευθεριακή μόνο εφόσον βρίσκεται διάχυτη μέσα στους πολίτες. Από τη στιγμή που με κάποιο τρόπο απομακρύνεται απ' αυτούς, χάνει την ελευθεριακότητά της. Είναι η "απόσταση" που την κάνει να

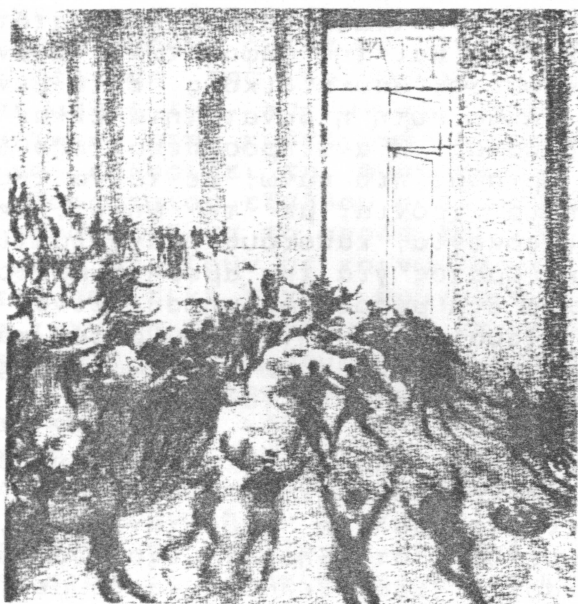
λειτουργεί σαν αυτόνομη οντότητα με τους δικούς της νόμους και κριτήρια, βρίσκεται έξω από τους πολίτες και αυτό της δίνει συνείδηση, ζωή και αυτή είναι η αρχή της κυριαρχίας.

Παρατηρούμε μέχρι στιγμής, πως, στην αμεσοδημοκρατία η δημόσια εξουσία παραμένει μέσα στο κοινωνικό σώμα και στην αντιπροσωπευτική απομακρύνεται απ' αυτό και αυτή η απομάκρυνση της προσδίδει κυριαρχία. Αυτή είναι κατά τη γνώμη μας η θεμελιακή διαφορά μεταξύ των δυο αυτών πολιτικών συστημάτων, αυτή που καθορίζει όλα τα υπόλοιπα στοιχεία τους. Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε γενικά, πως, κάθε μετατόπιση της δημόσιας εξουσίας από τον άμεσο φορέα της, τον κάθε πολίτη δηλαδή, εξυπηρετεί συγκεκριμένα μοντέλα κυριαρχίας και είναι σαφές, πως, όσο περισσότερο αυτή απομακρύνεται, τόσο πιο κυρίαρχα γίνονται αυτά.

Ας δούμε τη κατάσταση αυτή πιο αναλυτικά. Η αντιπροσώπευση αποδεσμεύει τη δημόσια εξουσία από την κυριαρχία του λαού. Και η κυριαρχία του λαού είναι η δημόσια εξουσία. Διοχετεύει δε την εξουσία αυτή σ' ένα μοντέλο "διατήρησης εξουσίας" που δε μπορεί παρά να είναι ογκώδες και πολύπλοκο. Βασικά στοιχεία του μοντέλου αυτού είναι το κράτος, τα υπουργεία, το κοινοβούλιο, οι δημόσιες υπηρεσίες καταστολής, ασφαλείας, τα κόμματα κ.λ.π. Που όλα αυτά μαζί, κάνουν την πραγματική δομή του μοντέλου αυτού, ιδιαίτερα πολύπλοκη και αδιαφανή.

Και είναι ένα μοντέλο ογκώδες και πολύπλοκο σε σχέση με αυτό που διαχειρίζεται τη δημόσια εξουσία της αμεσοδημοκρατίας, γιατί πρέπει να διατηρήσει την εξουσία, αφού του έχει διοχετευθεί, αφού δεν είναι η φυσική πηγή της, σε αντίθεση με την αμεσοδημοκρατία που δεν έχει η ίδια ανάγκη διατήρησης, αφού σε κάθε στιγμή, όποτε θελήσει, την έχει. Και δε νομίζουμε να υπάρχει κανείς που να αμφισβητεί, πως, από τη στιγμή που η δημόσια εξουσία εισχωρεί σ' ένα "μοντέλο διατήρησης", ενθαρρύνει, τη διαχείρισή της με τρόπο κυριαρχικό. Η δημόσια εξουσία αναζητά από τη φύση της την κυριαρχία, είναι η δικιά της ελευθερία. Και το μοντέλο διατήρησης της τη δίνει. Και τι σημαίνει κυριαρχία της δημόσιας εξουσίας; Σημαίνει κατ' αρχή τη δυνατότητα, < ικανότητα >, να χάνεται μέσα στο μοντέλο διατήρησής της, να κάνει ασαφές ακόμη κι αυτό. Με την αντιπροσώπευση της δημιουργείται ένας κόσμος και τον κόσμο αυτόν πρέπει να προστατεύσει αλλά και μέσα σ' αυτόν να προστατευθεί η ίδια. Αποκτά έτσι συμφέροντα που πρέπει να τα διατηρήσει. Και γι' αυτό κυριαρχεί.

Εδώ θα πρέπει να κάνουμε μερικές διευκρινίσεις. Στην αμεσοδημοκρατία

όπως είπαμε, η δημόσια εξουσία ασκείται άμεσα από τους ίδιους τους πολίτες, στην αντιπροσωπευτική δίνεται η εντολή σε κάποιους να την ασκήσουν. Κάποιοι θα πουν λοιπόν, πως, μ' έναν αποτελεσματικό έλεγχο από μέρος των πολιτών, οι αντιπρόσωποι αυτοί, θα διαχειρίζονται συνετά τη δημόσια εξουσία, που ο συλλογισμός αυτός είναι και η πρωταρχική νομιμότητα της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Δε θα μπορούσαμε να αμφισβητήσουμε την σημασία του ελέγχου της εξουσίας, που είναι απαραίτητος σε όσους τη κατέχουν, αλλά δε μπορούμε να θέσουμε το πρόβλημα της κυριαρχίας της δημόσιας εξουσίας, μόνο σαν πρόβλημα ελέγχου της. Σίγουρα, ο έλεγχος κάνει πιο συνετή την άσκησή της, αλλά πρέπει να είναι ένας έλεγχος, άμεσος κοινωνικός, για να έχει αποτελέσματα. Στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία ο έλεγχος είναι αναποτελεσματικός γιατί είναι αντιπροσωπευτικός, ουσιαστικά είναι ένας αυτο-έλεγχος της δημόσιας εξουσίας, έναν έλεγχο που τον κάνουν σταθερές ελεγκτικές δομές, ενσωματωμένες μέσα στο μόντελο διατήρησής της. Στην αμεσοδημοκρατία, ο έλεγχος από τους πολίτες δε χρειάζεται σταθερές δομές, χρειάζεται αποφάσεις που θα προκρίνουν τον ένα ή τον άλλο τρόπο για τον έλεγχο της δικιάς τους δημόσιας εξουσίας. Στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία η δημόσια εξουσία απομακρύνεται από τις φυσικές πηγές της, τους πολίτες, άρα χρειάζεται μηχανισμούς για την διαχείρισή της, τον έλεγχό της, σταθερούς και ανεξάρτητους, που ουσιαστικά, είναι μηχανισμοί προστασίας της.

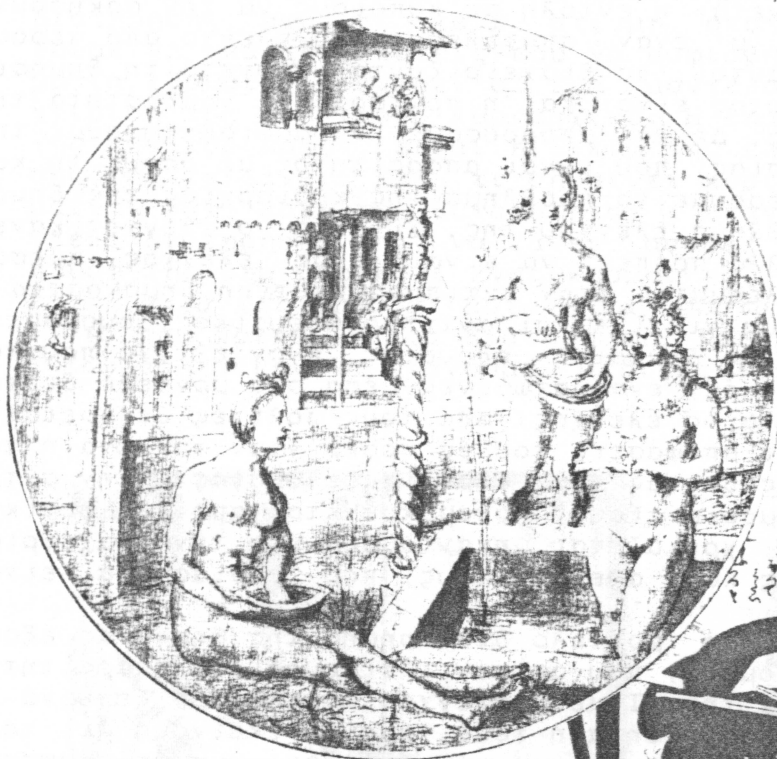
Δεν πρέπει να ξεχνάμε, πως, το μόντελο διατήρησης της δημόσιας εξουσίας, εμπεριέχει διάφορους τομείς, που ασκούν λειτουργίες, απαραίτητες για τη διατήρηση της υπόστασής της. Τομείς ελέγχου ώστε να μη ξεπερνά τα επίπεδα της τυπικής νομιμότητας, δηλαδή τους όρους εκείνους με τους οποίους, στα πλαίσια των δοσμένων οικονομικών ή άλλης φύσεως συμφερόντων, αυτή πρέπει να λειτουργεί, τομείς ομαλής ροής της στα διάφορα επίπεδά της, επικοινωνίας, τομείς εγγυημένης απομάκρυνσής της από τους φυσικούς φορείς της, τομείς άσκησής της κ.λ.π. Η δημόσια εξουσία επανδρωμένα μέσα δ' ένα τέτοιο υπερμηχανισμό έχει σαν μόνο στόχο να επιβιώσει, χρησιμοποιώντας όλες τις γνωστές τεχνικές της. Πως μπορούν λοιπόν οι αντιπρόσωποι του λαού να την ελέγξουν, ακόμη και αν δεχθούμε ότι όλοι τους, έχουν τη πρόθεση αυτή και υποκινούνται από συμφέροντα που εξυπηρετούν το γενικό καλό; Οι ίδιοι γίνονται μέρος αυτού του μηχανισμού, μ' έναν ειδικό ρόλο, ρόλο τυπικού ελέγχου και όχι ουσιαστικού. Περισσότερο χρησιμοποιούνται από τη δημόσια εξουσία παρά τη χρησιμοποιούν. Η δημόσια εξουσία είναι η εξουσία των συμφερόντων της κοινωνίας. Στην αντιπροσω-

πευτική δημόσια εξουσία, τα συμφέροντα αυτά αναζητούν την ικανοποίησή τους μέσα στο γραφειοκρατικό μηχανισμό διατήρησής της, τη βρίσκουν εκεί όπου είναι λιγότερο ορατές οι σχέσεις τους μαζί της, κάνοντας τον έλεγχό τους μια μάταιη υπόθεση.

Η αντιπροσωπευτική δημόσια εξουσία δεν έχει ιεραρχική ανάπτυξη που κατά κάποιο τρόπο θα έδινε τη δυνατότητα τουλάχιστον να εντοπίζονται με σαφήνεια η παρουσία της, τα κέντρα της. Φαίνεται ότι έχει ιεραρχικά επίπεδα, αλλά πολλά απ' αυτά, είναι τυπικά, για τις τρέχουσες λειτουργίες της κοινωνίας, χωρίς ιδιαίτερη εξουσία, ένα παραπέτασμα που ορατοποιεί τη δημόσια εξουσία και αυτούς που τη διαχειρίζονται. Μη ξεχνάμε μια από τις τεχνικές της εξουσίας: Όταν αποκτά τη δυνατότητα κυριαρχίας προτιμά πάντοτε να ορατοποιείται. Σκοπός της είναι να γνωρίζει η κοινωνία ότι υπάρχει, έτσι ώστε να μπορεί να σπείρει την αμφιβολία για το που βρίσκεται και από ποιον ασκείται πραγματικά και έτσι να διαιωνίζεται.

Κι όλα αυτά ξεκινούν από την αντιπροσώπηση. Οποιαδήποτε εξουσία απομακρύνεται από το λαό αποκτά δυνάμεις κυριαρχίας, όσοι ελεγκτικοί μηχανισμοί κι αν έχουν δημιουργηθεί για να μη συμβεί αυτό, όσες προσπάθειες κι αν κάνουν οι κοινωνικές δυνάμεις, όσο καλές προθέσεις και αν έχουν οι αντιπρόσωποι διαχειριστές της. Γιατί η αντιπροσώπηση, ελευθερώνει τη δημόσια εξουσία. Και μια ελεύθερη δημόσια εξουσία, έχει ένα και μόνο σκοπό, την κυριαρχία όλης της κοινωνίας, την ολοκληρωτική κυριαρχία.

Οποσδήποτε, στη σύγχρονη δημοκρατία, ένας βαθμός ελέγχου επιτυγχάνεται και οφείλεται σε πολλούς παράγοντες, όπως, στη μορφή των ανταγωνιστικών συμφερόντων, στη δομή της οικονομικής οργάνωσης, στην ύπαρξη των κομμά-

των, των κοινωνικών δυνάμεων και κινήματων κ.λ.π. Αλλά ο έλεγχος αυτός δε σημαίνει πως, μπορεί να συγκρατήσει τη κυριαρχία της δημόσιας εξουσίας, να κάνει διαφανή τα κέντρα που μας κυβερνούν, τις διασυνδέσεις και τα δικτυώματά τους. Απλά είναι ένας έλεγχος που ανάλογα με τις συγκυρίες αυξομειώνει την κυρίαρχη ένταση της δημόσιας εξουσίας, αλλά δεν την καταργεί ποτέ. Είναι η αντιπροσωπευση που όσο υπάρχει, κάτω από οποιαδήποτε μορφή, θα δίνει ακόμη και σε μια απογυμνωμένη από κυριαρχία δημόσια εξουσία, νέες δυνάμεις κυριαρχίας. Γιατί, ο μόνος πραγματικός έλεγχος της δημόσιας εξουσίας είναι ο κοινωνικός έλεγχος της αμεσοδημοκρατίας. Ένα άλλο σημείο που θα πρέπει να διερευνήσουμε, είναι το θέμα της ελευθερίας στα δύο αυτά πολιτικά συστήματα. Στην αμεσοδημοκρατία η ελευθερία πρέπει να ξεκινά, όπως ξεκινούσε στην αρχαία Αθήνα, με την ισηγορία, το γενικό δικαίωμα να λαμβάνει ο οποιοσδήποτε πολίτης το λόγο και κατά συνέπεια να ασκεί εξουσία. Ουσιαστικά δηλαδή, στην αμεσοδημοκρατία υπάρχει μια πολιτική ελευθερία, με την έννοια ότι ο κάθε πολίτης έχει δικαίωμα να πει αυτό που θέλει συμμετέχοντας έτσι στη λήψη των όποιων αποφάσεων αφορούν τον ίδιο και την κοινωνία του. Εδώ πρέπει να προσέξουμε το εξής σημείο: Η ελευθερία της αμεσοδημοκρατίας προϋποθέτει ότι ο άνθρωπος είναι πολίτης, έχει δηλαδή συνείδηση της υπεύθυνης θέσης του στη κοινωνία, αλλά πάνω απ' όλα, προϋποθέτει τον πολίτη, που θα ασκεί την εξουσία του για το συμφέρον της κοινωνίας του.

Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία και χωρίς να λάβουμε υπ' όψη ότι αυτή εκφράζει πολιτικά ένα συγκεκριμένο οικονομικό σύστημα που έχει ανάγκη ένα συγκεκριμένο τύπο ανθρώπου, μπορούμε να πούμε, πως, ακριβώς επειδή είναι αντιπροσωπευτική, χρειάζεται κατ' αρχή τον άνθρωπο που θα δέχεται πως το πολιτικό δικαίωμα πρέπει να αντιπροσωπευτεί. Αυτή είναι και η αρχή της ελευθερίας του. Καθένας μπορεί να έχει την άποψή του, αλλά αυτή μπορεί να εκφραστεί δια μέσου αντιπροσώπου, ατομικού ή συλλογικού.

Αλλά μπορούμε να μιλάμε για ελευθερία όταν αφαιρούμε από τον άνθρωπο τη δυνατότητα να αποφασίζει άμεσα για αυτά που τον αφορούν; Οποσδήποτε ναι, αν διαβαθμίσουμε την ελευθερία. Οποσδήποτε η ελευθερία της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας είναι "περισσότερη" απ' αυτήν ενός αυταρχικού καθεστώτος, "ακόμη περισσότερη" ενός ολοκληρωτικού, αλλά δεν παύει να είναι "ελευθερία". Θεωρούμε πως, ελευθερία είναι η δυνατότητα εκείνη του να μπορεί κάθε άνθρωπος να κάνει την εξουσία του, δημόσια εξουσία, το να

είναι αυτός κυρίαρχος στη διαμόρφωση και τη λήψη των αποφάσεων.

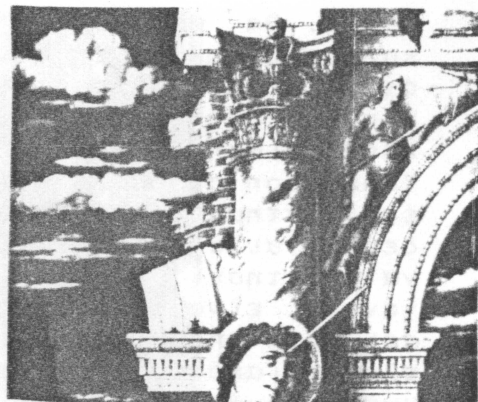
Το δικαίωμα του ανθρώπου να κάνει την εξουσία του δημόσια εξουσία, αντικαθίσταται με το "δικαίωμα" να είναι ελεύθερος σύμφωνα με τις αναγκαίες του οικονομικού συστήματος. Ο άνθρωπος είναι ελεύθερος να ανταγωνίζεται για να μαζεύει χρήματα, είναι ελεύθερος να καταναλώνει τα άφθονα εμπορεύματα που παράγει το σύστημα, είναι ελεύθερος να εκφράζει τις ιδέες του, να τις κάνει έμπρακτη δράση, είναι τελικά ελεύθερος, εκείνος που εκφράζει όλες τις αξίες του κόσμου του καπιταλισμού. Μια ελευθερία, που ανταλλάσσεται με την ελευθερία να ασκεί ο άνθρωπος άμεσα την εξουσία του. Το δικαίωμα της αμεσότητας που είναι κορυφαίο πολιτικό δικαίωμα ανταλλάσσεται με το δικαίωμα της αντιπροσωπευτικότητας που είναι ένα συγκυριακό πολιτικό δικαίωμα προς όφελος της καπιταλιστικής τάξης πραγμάτων.

Όταν ο άνθρωπος ασκεί αμεσοδημοκρατικά τα δικαιώματά του, είναι σαφές ότι διαμορφώνεται σε πολίτη, όταν τα ασκεί αντιπροσωπευτικά διαμορφώνεται σε ψηφοφόρο, σε απολίτικο ον. Συνηθίζουν να λένε, πως, για τη κατάσταση αυτή φταίει το καπιταλιστικό σύστημα. Εμείς θα λέγαμε μόνο κατά ένα μέρος. Είναι κατ' αρχή η αρπαγή της άμεσης εξουσίας από τον πολίτη που τον κάνει ψηφοφόρο και στη συνέχεια αγνωστικιστή του πολιτικού, μαζάνθρωπο, θεατή των ενδο-εξουσιαστικών συγκρούσεων. Το οικονομικό σύστημα τον αναλαμβάνει στη συνέχεια για να τον αποτελειώσει.

Και ένα τελευταίο σημείο που θα θέλαμε να συζητήσουμε, είναι η σχέση του πολιτικού συστήματος με το οικονομικό. Είναι οπωσδήποτε σίγουρο, ότι, η αντιπροσωπευτική δημοκρατία λειτουργεί περίφημα με τον καπιταλισμό. Αν δε, παρακολουθήσουμε την ιστορική πορεία της, θα δούμε, ότι, πράγματι δημιουργήθηκε για τις ανάγκες της αστικής τάξης, της άρχουσας τάξης στις απαρχές του καπιταλισμού. Αλλά ας μη μας παραπλανά το γεγονός αυτό. Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία είναι ένα πολιτικό σύστημα που μπορεί να κάνει να λειτουργούν κι άλλα οικονομικά συστήματα, λιγότερο ή περισσότερο εκμεταλλευτικά, με μικρότερη ή μεγαλύτερη ταξική αντιπαράθεση.

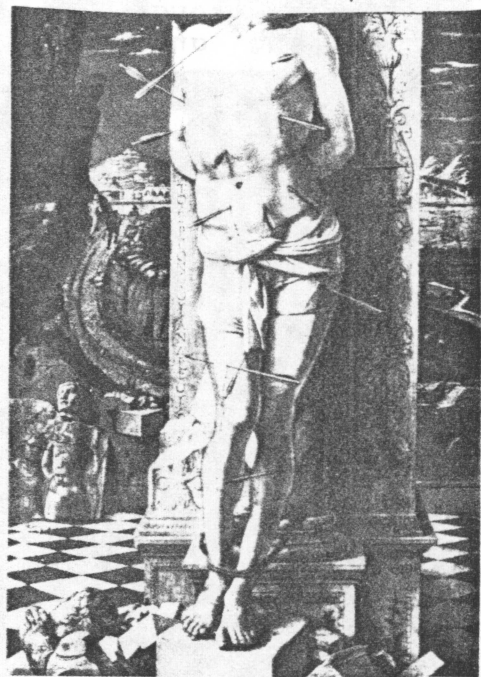
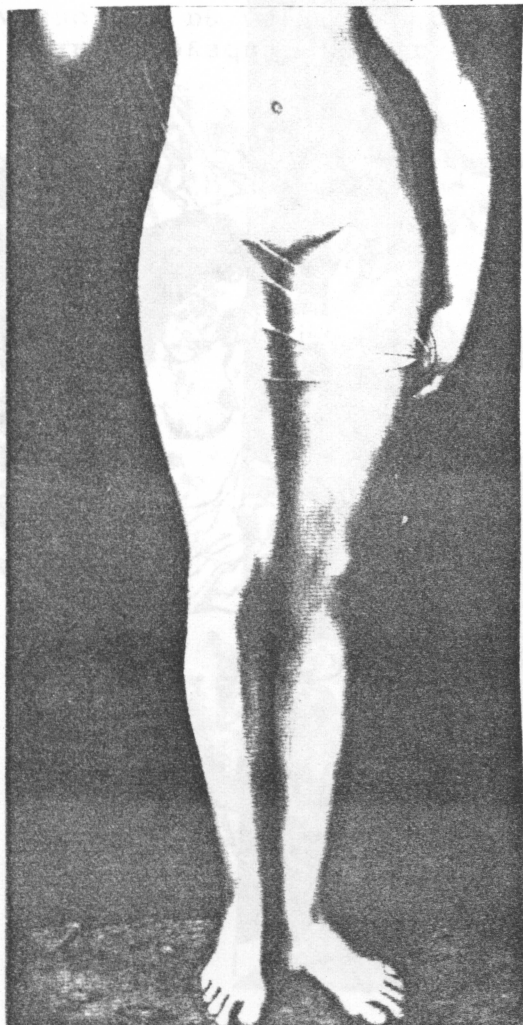
Αυτή βέβαια μπορεί να είναι μια υπόθεση, θα πουν κάποιοι. Σίγουρα είναι, γιατί τουλάχιστον μέχρι σήμερα η αντιπροσωπευση όπως τη ξέρουμε λειτούργησε μόνο στο καπιταλιστικό σύστημα φιλελεύθερο ή "κομμουνιστικό". Αλλά δεν μπορούμε να αποκλείσουμε το γεγονός, μια άλλη οικονομική οργάνωση, ας πούμε σοσιαλιστικού τύπου, να μπορεί να λειτουργήσει με το

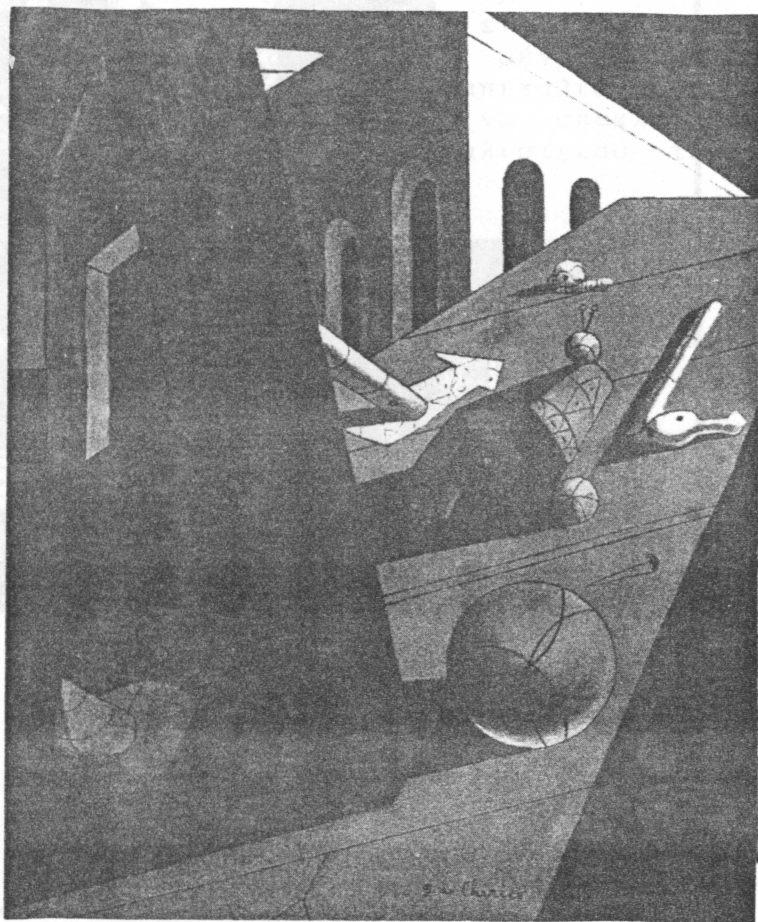
ίδιο πολιτικό σύστημα. Και βγάζουμε το συμπέρασμα αυτό, ξεκινώντας από το γεγονός, πως, η αντιπροσώπευση δίνει στη δημόσια εξουσία κυριαρχία, είναι ουσιαστικά ένα πολιτικό σύστημα εκμεταλλευτικό και κατά συνέπεια μπορεί να διαχειριστεί και άλλου τύπου οικονομικά συστήματα με κάποιο βαθμό εκμετάλλευσης. Και βέβαια οι ίδιοι θα συνεχίσουν λέγοντας, πως, πιθανόν να μπορεί να διαχειριστεί και οικονομικά συστήματα όχι εκμεταλλευτικά. Κι αυτό είναι πιθανό, αλλά λίγο δύσκολο. Γιατί οι όροι πολιτικής κυριαρχίας που όπως είπαμε δημιουργεί, είναι δύσκολο να ευνοήσουν ελευθεριακά οικονομικά συστήματα.

Από την άλλη είναι σαφές, πως, η αμεσοδημοκρατία μπορεί και αυτή να κάνει να λειτουργήσουν διάφορα οικονομικά συστήματα. Στη πόλη των Αθηναίων για παράδειγμα, υπήρχαν πλούσιοι και φτωχοί, θα μπορούσαμε να πούμε πως υπήρχε και ταξική πάλη. Δηλαδή υπήρχε μια διαφοροποίηση στην οικονομική κατάσταση των Αθηναίων πολιτών, που όμως, δεν εμπόδιζε να λειτουργήσει η αμεσοδημοκρατία. Βέβαια, το οικονομικό τους σύστημα δεν είχε καμιά σχέση με το σημερινό, αλλά οπωσδήποτε εκφραζόταν πολιτικά μέσα απ'

αυτήν. Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε, πως, θα μπορούσε να λειτουργήσει και στις σημερινές συνθήκες, με τους ανθρώπους καταναλωτές; Οπωσδήποτε όχι. Το καπιταλιστικό οικονομικό σύστημα, δε μπορεί να λειτουργήσει με ελευθεριακή δημόσια εξουσία. Για τρεις βασικούς λόγους: Πρώτος, γιατί η ελευθεριακή δημόσια εξουσία χρειάζεται πολίτη για να λειτουργήσει και η "ελεύθερη αγορά" δε δημιουργεί παρά καρναλωτές. Δεύτερος, γιατί είναι ένα σύστημα που δημιουργεί σκληρότατους ανταγωνισμούς. Και τρίτος, γιατί δεν είναι καθόλου ελεύθερο. Η ελευθερία του, είναι ελευθερία του ατόμου να αποκτήσει πλούτο, σε βάρος των υπολοίπων. Και για να το πούμε πιο γενικά, είναι ένα εξουσιαστικό σύστημα που δε θα μπορούσε να λειτουργήσει κάτω από "την κυριαρχία" ενός ελευθεριακού συστήματος. Γιατί ένα ελευθεριακό σύστημα δημιουργείται από ελευθεριακούς ανθρώπους και δυστυχώς οι άνθρωποι στον καπιταλισμό είτε είναι καπιταλιστές είτε απλώς καταναλωτές και κάθε άλλο παρά ελευθεριακοί είναι.

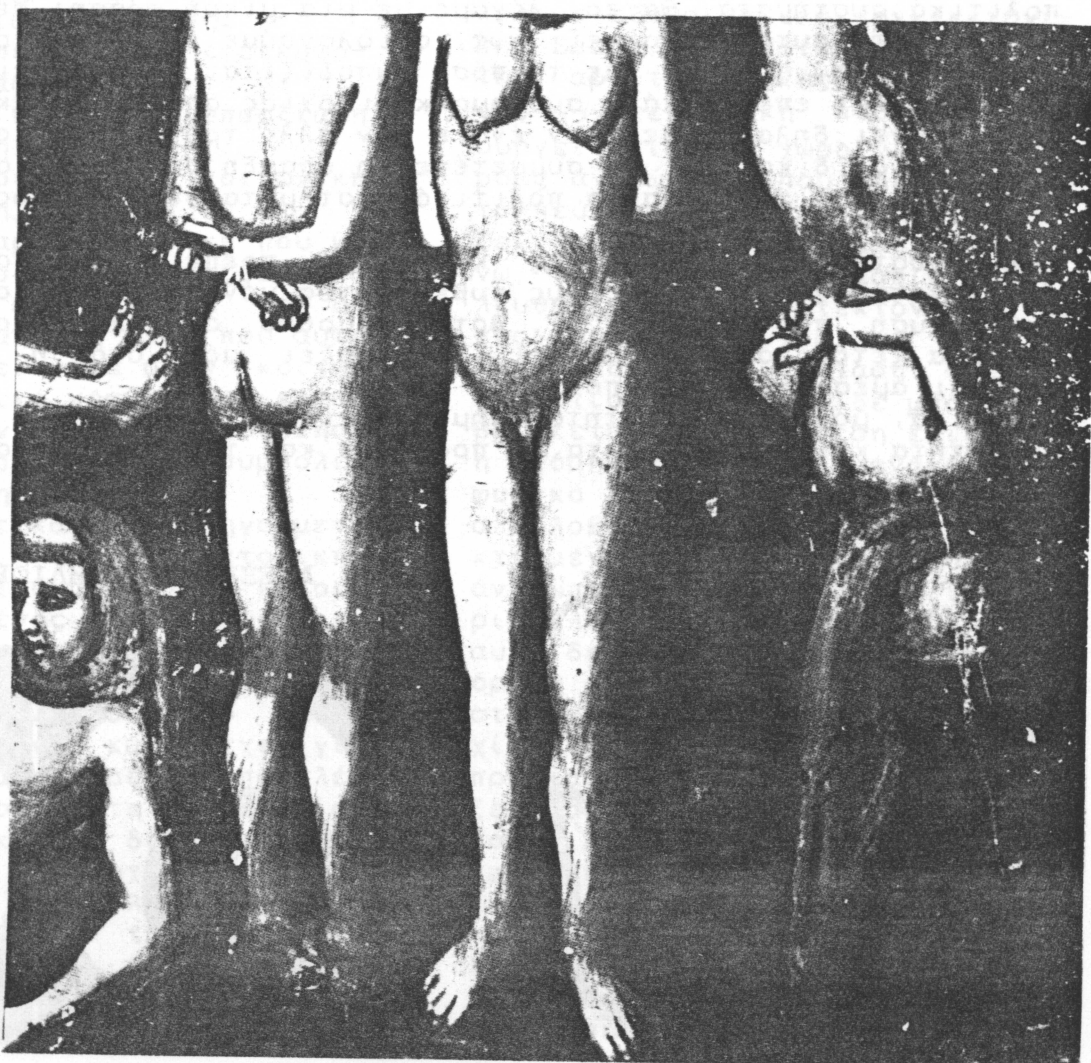
Οπωσδήποτε σε μια κοινωνία θα υπάρχουν πάντοτε αντικρουόμενα συμφέροντα, ανταγωνιστικές δυνάμεις, προσωπικές και συλλογικές, διαφορετικοί άνθρωποι, αμέτρητοι ρόλοι. Αυτό δεν το ξεχνάμε. Η προστασία και η ενθάρρυνση της διαφορετικότητας, είναι οπωσδήποτε τα μεγαλύτερα προτερήματα της δημοκρατίας. Αλλά τι σημαίνει αυτή η διαφορετικότητα στην άσκηση της δημόσιας εξουσίας; Σημαίνει, ότι, κάθε άνθρωπος ανεξάρτητα από τη διαφορετικότητά του, ασκεί την εξουσία του, με τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις, με τον ίδιο τρόπο: Με το να συμμετέχει άμεσα στη διαμόρφωση των όποιων αποφάσεων της κοινωνίας του. Όμως, η διαφορετικότητα της σημερινής κοινωνίας, δε μπορεί να δώσει άμεση πολιτική εξουσία στους πολίτες. Άμεση πολιτική εξουσία, σημαίνει όπως είπαμε, κυριαρχία του πολίτη, λαϊκή κυριαρχία, που οπωσδήποτε θα κατέστρεφε σε σύντομο χρονικό διάστημα τη διαφορετικότητα της σημερινής κοινωνίας, γιατί η σημερινή διαφορετικότητα δεν βασίζεται στην ισότητα αλλά στη στιγνή εκμετάλλευση και μιλάμε περισσότερο με όρους οικονομικούς. Ελεύθεροι να ασκήσουν άμεσα την εξουσία τους πολίτες, είναι σίγουρο, πως, δεν θα επέτρεπαν την ύπαρξη της σημερινής οικονομικής νομιμότητας. Στο παρελθόν, στην πόλη

των Αθηναίων, οι πολίτες αποφάσιζαν οι πλούσιοι να συντηρούν τους φτωχούς, να επιβαρύνονται πολλά από τα δημόσια βάρη. Και οι πλούσιοι εκτέλούσαν τη βούληση της πολιτείας. Ας φανταστούμε σήμερα, αν θα μπορούσε να γίνει αυτό και αν γινόταν τι θα συνέβαινε; Ουσιαστικά θα επέφερε τη κατάρρευση του καπιταλισμού.

Βέβαια, αμέσως αναφαίνεται ένα βασικό ερώτημα: Και ποιο οικονομικό σύστημα θα μπορούσε να λειτουργήσει με την αμεσοδημοκρατία; Θα απαντήσουμε πως, δε θα θέλαμε να ορίσουμε κανένα μοντέλο. Η αμεσοδημοκρατία ελευθερώνει την πολιτική βούληση της κοινωνίας, χειραφετεί και είναι αυτή, η μόνη που θα μπορεί να βάζει όποιους οικονομικούς στόχους και όρους θέλει. Θα μπορούσαμε βέβαια να δώσουμε ένα οικονομικό μοντέλλο από αυτά

που σίγουρα υπάρχουν, ρεαλιστικό ή ουτοπικό, αλλά νομίζουμε πως δεν θα είχε καμιά ιδιαίτερη αξία. Είναι πιο ρεαλιστικό και σωστό να απαντήσουμε, στο πως θα μπορούσαμε να αλλάξουμε την υπάρχουσα οικονομική κατάσταση, ποιους μετασχηματισμούς θα έπρεπε να κάνουμε, ερωτήματα που προσπαθούμε να τα απαντήσουμε σε διάφορα κείμενά μας.

Το μόνο που θέλουμε να πούμε σαν γενική κατεύθυνση είναι, πως, η οικονομική εξουσία στην αμεσοδημοκρατία δεν πρέπει να υφίσταται. Η μόνη παραδεκτή εξουσία, είναι η πολιτική εξουσία, η εξουσία δηλαδή των πολιτών, άμεση και σαφής. Βέβαια στα πλαίσια μιας ελευθεριακής κοινωνίας, πιθανόν να αναπτύσσονται οικονομικές δυνάμεις, αλλά θα απορρέουν από τη διάθεση κάποιων πολιτών για πλούτη. < Διαθέσεις που μπορούν να ικανοποιηθούν με πολλούς τρόπους, όχι απαραίτητα καπιταλιστικούς-εκμεταλλευτικούς. Αν δε σε κάποιους είναι προκλητική η άποψη αυτή, μπορούμε να πούμε, πως, ο πλουτισμός μπορεί να είναι μια επιλογή όπως τόσες άλλες που θα υπάρχουν στα πλαίσια μιας ελευθεριακής κοινωνίας >. Πλούτη που δε θα μπορούν να δημιουργούν πολιτική δύναμη. Αυτοί που θα τα έχουν θα ασκούν την εξουσία τους, ισόνομα όπως όλοι οι άλλοι πολίτες, στα πλαίσια των αμεσοδημοκρατικών οργάνων, οπότε και δε θα έχουν καμιά εξουσιαστική δύναμη.

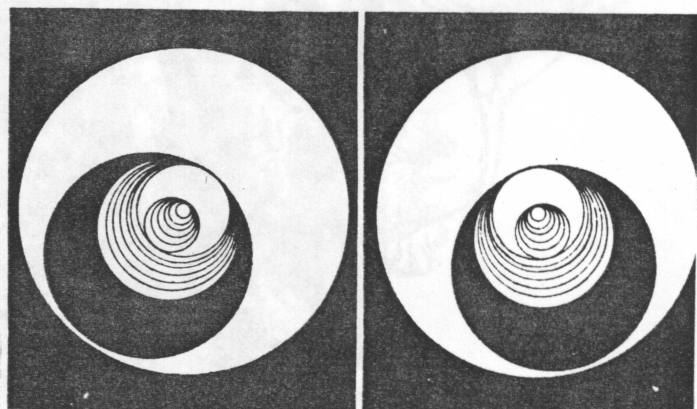
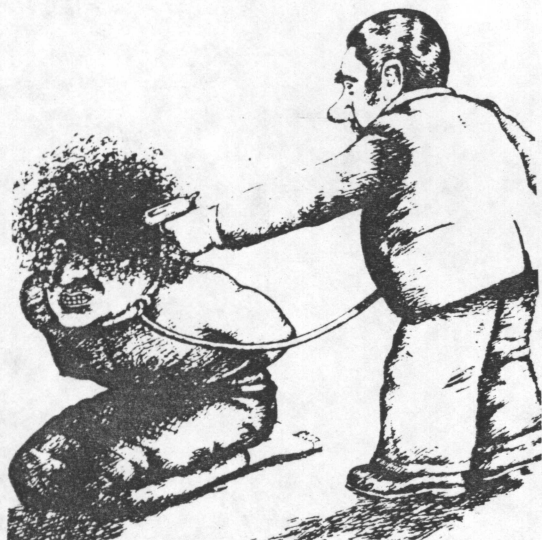
Θα λέγαμε λοιπόν επιγραμματικά, πως, στην αμεσοδημοκρατία το οικονομικό μοντέλο δε θα πρέπει να παράγει εξουσία και βέβαια την όποια κυριαρχία. Θα πρέπει να είναι ένα μοντέλο που θα επιτρέπει τη δημιουργία διαφόρων σχέσεων στις παραγωγικές δυνάμεις, στις δυνάμεις εργασίας, οπωσδήποτε σχέσεων, αντιεξουσιαστικών.

Θα μπορούσαμε να μιλάμε για πολύ ακόμη για τα δύο αυτά πολιτικά συστήματα, που είναι δημοκρατικά, αλλά που έχουν και τεράστιες διαφορές μεταξύ τους. Θα το κάνουμε σε επόμενα κείμενά μας. Θέλουμε μόνο τελειώνοντας να κάνουμε μια μικρή διευκρίνιση, πως δηλαδή εξετάζουμε τα δύο αυτά πολιτικά συστήματα. Θα το λέγαμε με μια μικρή φράση: Με όρους εξουσίας. Τι σημαίνει αυτό. Σημαίνει πως, αξιολογούμε τη θέση του ανθρώπου μέσα στη κοινωνία, ανάλογα με το πόσο εμποδίζεται να ασκήσει άμεσα την εξουσία του. Και επειδή κάθε σύστημα κυριαρχίας αποσκοπεί ακριβώς σ' αυτό, να απομακρύνει δηλαδή με τον ένα ή τον άλλο τρόπο την ατομική εξουσία, το αυτεξούσιο δικαίωμα να συμμετέχει η ύπαρξη στη δημόσια εξουσία, εξετάζουμε το πως τα δύο αυτά πολιτικά συστήματα συμπεριφέρονται σ' αυτή την εξουσία.

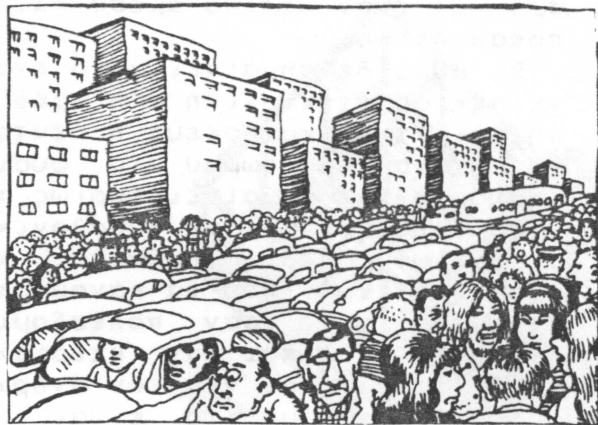
Ένα σύστημα κυβέρνησης της κοινωνίας, πρέπει να είναι τέτοιο "που να συνεπάγεται για τους όποιους κυβερνώντες μόνο ανάληψη καθηκόντων και όχι συσσώρευση προνομίων" < Γ. Βότσης, άρθρο στην Ελευθεροτυπία, 2-9-91 > και ένα τέτοιο σύστημα μπορεί να υπάρξει μόνο όταν η δημόσια εξουσία πηγάζει άμεσα από τους πολίτες,

Τελικά, μόνο η αμεσότητα δημιουργεί τις υποχρεώσεις και την ελευθεριακότητα και η εμμεσότητα τα προνόμια και την κυριαρχία.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΗΛΙΟΡΙΔΗΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

λογα τις μορφές του, κάνοντάς τον να ερμηνεύεται από τους ανθρώπους όπως αυτή θέλει. Η κυριαρχία δηλαδή, κατέκτησε ολοκληρωτικά τον κτισμένο χώρο και τον εκμεταλλεύεται οικονομικά, ιδεολογικά και πολιτικά. Όπως ακριβώς εκμεταλλεύεται και τους ανθρώπους.

Ο χώρος έγινε λοιπόν, ένα από τα μέσα για την εκμετάλλευση του ανθρώπου και η αρχιτεκτονική που παράγει το χώρο αυτό την αποκατέστη εξουσιαστική αρχιτεκτονική. Εμείς, σε αντιπαράθεση αυτής της αρχιτεκτονικής, προτείνουμε την αρχιτεκτονική που θα δημιουργεί κτισμένο χώρο για ελεύθερους ανθρώπους, που δε θα εκμεταλλεύεται, που δεν θα εξουσιάζει την ύπαρξη. Ορίσαμε πιο πάνω, τις τρεις διαστάσεις της ελευθεριακής αρχιτεκτονικής, ας τις δούμε εν συντομία:

α. οικολογική διάσταση.

Ο κτισμένος χώρος δε μπορεί να βρίσκεται σε μια θέση επιθετική ή ακόμη αμυντική απέναντι στο φυσικό κόσμο, αλλά συνύπαρξης, αλληλοβοήθειας, αμοιβαιότητας. Ο κτισμένος χώρος προστατεύει τον άνθρωπο από τις συνθήκες του περιβάλλοντος, αλλά η προστασία αυτή δεν πρέπει να γίνεται με όρους αντίστασης, όπως γίνεται στον κτισμένο χώρο της κυριαρχίας, που διασφαλίζει μεν την προστασία του αλλά τη διασφαλίζει με μεγάλο κόστος από μέρος του. Απεναντίας, η οικολογική αρχιτεκτονική, συμβιώνοντας με τη φύση, παράγει κτισμένο χώρο που προστατεύει τον άνθρωπο με το λιγότερο δυνατό κόστος εκ μέρους του, κάνοντάς τον να βιώνει τη θέση του μέσα στο φυσικό κό-

θα μπορούσαμε γενικά να πούμε, πως, θεωρούμε σαν ελευθεριακή αρχιτεκτονική, την αρχιτεκτονική εκείνη που δημιουργεί κτισμένο χώρο με συμβιωτική σχέση:

α. Με το περιβάλλον < οικολογική διάσταση >.

β. Με την ύπαρξη < υπαρξιακή διάσταση >.

γ. Με την κοινωνία < κοινωνική διάσταση >.

Δηλαδή, την αρχιτεκτονική που υποθετεί κριτήρια που πηγάζουν από την ίδια τη φυσιογνωμία της ύπαρξης και από τη θέση που αυτή πρέπει να έχει μέσα στον κοινωνικό και φυσικό κόσμο, που είναι ενάντια στην εμπορευματοποίηση και στην εξουσιαστική συμβολικοποίηση του.

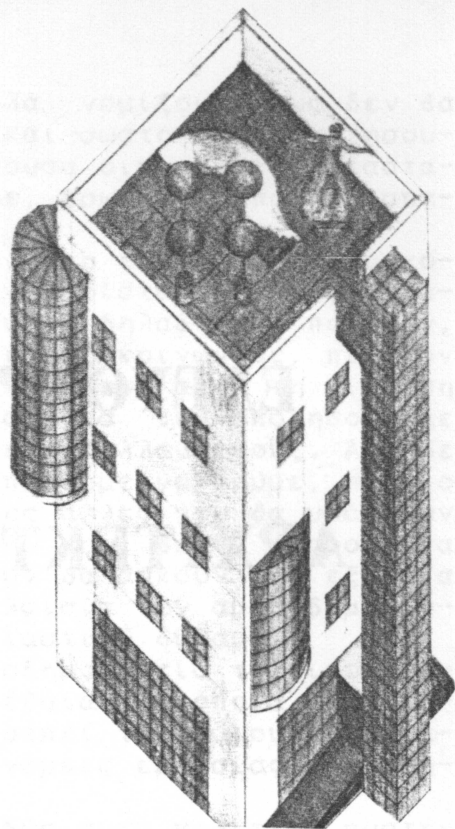
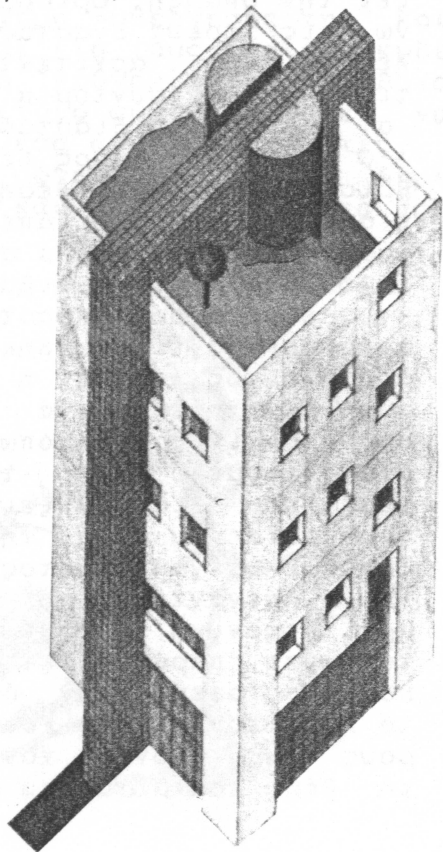
Όπως είπαμε και σε προηγούμενο κείμενό μας, < Αρχιτεκτονική; Για ποιους; Τεύχος 4 >, η κατοικία, ο κτισμένος χώρος γενικότερα, είναι ένα κοινωνικό δικαίωμα που δεν πρέπει να γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης από κανένα. Όμως, εδώ και καιρό έχει γίνει εμπόρευμα με άμεσα αποτελέσματα στη μορφή, στη λειτουργία, στην κοινωνική του διάσταση. Από την άλλη, η κυριαρχία, χρησιμοποιώντας τη συμβολική διάσταση του χώρου, δηλαδή την ιδιότητά του να ενσωματώνει συμβολισμούς, νοήματα, πέρασε μέσα του την ιδεολογία της, επιρρεάζοντας ανά-

σμο, μ' έναν τρόπο άμεσο και άποκαλυπτικό.

Κι αυτό δε σημαίνει μόνο ενεργειακή αρχιτεκτονική στη σχεδίαση και την κατασκευή ή ένταξη του κτισμένου χώρου στο φυσικό τόπιο, αλλά σημαίνει κυρίως την εξεύρεση εκείνων των τυπολογικών στοιχείων, σχεδιαστικών και κατασκευαστικών, που θα κάνουν τον κτισμένο χώρο σαν πολεοδομική διάταξη αλλά και σαν κτιριακές μονάδες να είναι για τον άνθρωπο ένα ενδιαμέσο με το είναι που τον περιβάλλει. Τυπολογικά στοιχεία που θα ευνοούν την έκθεση του ανθρώπου στο βλέμμα της φύσης, που δε θα τον εμποδίζουν να προβάλλει την ύπαρξή του σε στιγμές υπαρξιακής μοναξιάς, σε κάθε σημείο του φυσικού κόσμου. Τυπολογικά στοιχεία με φυσική ρυθμιζόμενη ορατότητα, που θα συνεργάζονται με τα φυσικά στοιχεία, το φως, το νερό, τη γη, δημιουργώντας κτισμένα σχήματα εμποτισμένα με το πνεύμα της φύσης.

β. Υπαρξιακή διάσταση.

Ο κτισμένος χώρος, ειδικά η κατοικία, γίνεται η προέκταση του εγώ που την κατοικεί. Ο άνθρωπος μέσα στην κατοικία, δε βρίσκεται μόνο με τη σωματική αλλά και με την πνευματική του

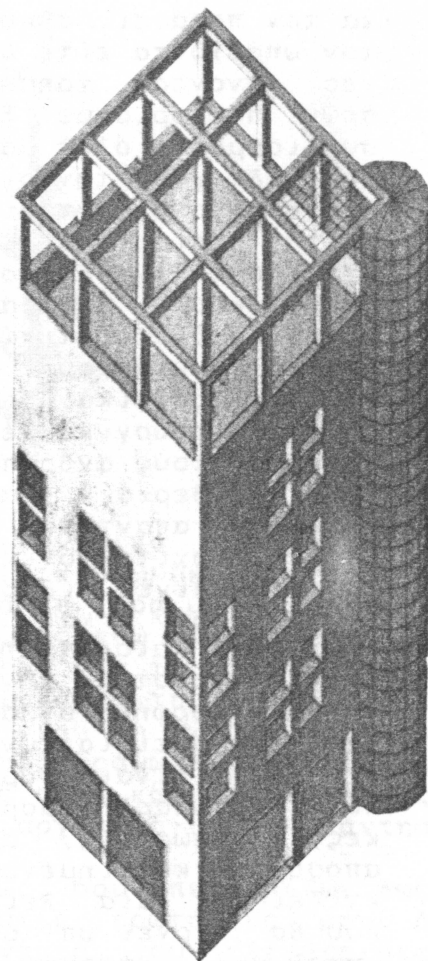
υπόσταση. Το πνεύμα και το σώμα, την καταλαμβάνουν σε κάθε διάστασή της, έτσι ώστε, να μπορούμε να πούμε, πως, όταν ο άνθρωπος βρίσκεται μέσα της, το περίβλημά της γίνεται το σώμα του. Είναι η προστασία που προσφέρει η κατοικία, η ελευθερία του εγώ, που απαλλάσσεται από την καθημερινή θωράκιση μεταφέροντάς την στα κτισμένα όρια του σπιτιού, που κάνουν την κατοικία ένα αναπόσπαστο κομμάτι του ανθρώπου.

Από την άλλη, ο δημόσιος χώρος δύσκολα γίνεται προέκταση της ύπαρξης, γιατί είναι ένας χώρος ξένος, αφιλόξενος, δεν είναι δικός της, αλλά τον χρησιμοποιεί με τους άλλους ανθρώπους. Αυτό δε σημαίνει πως, η ύπαρξη δεν τον ανιχνεύει, δεν προσπαθεί να ανακαλύψει περάσματα που μπορούν να την οδηγήσουν "μέσα" του. Η ύπαρξη μπορεί να "αγαπήσει" ένα δημόσιο χώρο, να τον πνευματοποιήσει, αλλά αυτό εξαρτάται από τη φυσιογνωμία αυτού του τελευταίου, από τη συμπεριφορά του στην ύπαρξη.

Θέλουμε να πούμε, πως, η ύπαρξη προεκτείνεται στον κτισμένο χώρο είτε αυτός είναι ιδιωτικός είτε δημόσιος, ανάλογα με το πόσο οικείος της είναι. Πρέπει λοιπόν να επιδιώξουμε τον καλύτερο δυνατό συγχρονισμό της με το χώρο και αυτό θα γίνει με τη

δημιουργία κτισμένου χώρου που θα της προσφέρει αυτά που επιθυμεί. Και η ύπαρξη επιθυμεί από τον κτισμένο χώρο να της δημιουργήσει το δικό της κόσμο, ένα κόσμο της πραγματικότητας και της φαντασίας, ένα κόσμο που θα κατέχεται ολοκληρωτικά με τη συσυνείδηση της, που θα τον πνευματοποιεί, κάνοντάς την άυλη και ασώματη.

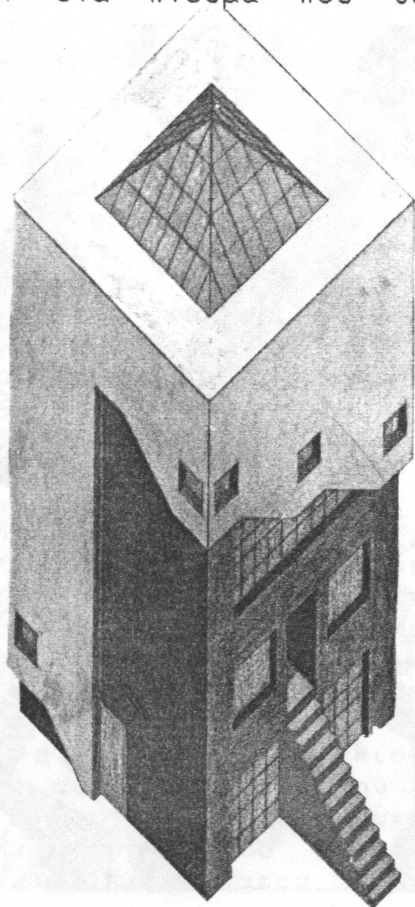
Ένας χώρος σύμφωνα με τις υπαρξιακές ανάγκες, δεν είναι μόνο ένας χώρος που προστατεύει την ύπαρξη αφήνοντάς την απλώς να τον κατακτήσει, αλλά είναι ένας χώρος που θα συμβιώσει με την ύπαρξη, θα την προστατεύσει, θα ικανοποιήσει τις βασικές της ανάγκες, αλλά και θα τη βοηθήσει να ανακαλύψει το μεγαλείο του κόσμου που την περικλείει, φυσικό < υλικό και πνευματικό > αλλά και κοινωνικό. Ένας χώρος που θα δημιουργεί περάσματα σε άλλους κόσμους και όλα αυτά μέσα από τυπολογικά στοιχεία που θα δημιουργούν εσωτερικά του κτισμένου χώρου, αντιθέσεις, αντιφάσεις, μυστήρια, πολυσημίες και αμφισημίες, σε μια προσπάθεια να του δώσουν ένα "πνεύμα" που θα

"καλεί" την ύπαρξη να απολαύσει το "σώμά" του και εξωτερικά μια μοναδικότητα, μια διαφορετικότητα, τέτοια, όπως είναι η ύπαρξη ή οι υπάρξεις που την κατοικούν. γ. Κοινωνική διάσταση.

Συμβιωτική σχέση με την κοινωνία σημαίνει πως, ο κτισμένος χώρος είναι ένα κοινωνικό προϊόν που απολαμβάνεται απ' όλους τους ανθρώπους, που δεν βοηθάει οποιαδήποτε εκμεταλλευτική σχέση είτε αυτή είναι οικονομική είτε συμβολική, αλλά προωθεί μέσα από τον κτισμένο χώρο, τις οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές αξίες της ελευθεριακότητας. Η συμβιωτική σχέση με την κοινωνία, είναι η σοβαρότερη διάσταση της ελευθεριακής αρχιτεκτονικής, γιατί απο-εμπορευματοποιεί και απο-ιδεολογοποιεί τον κτισμένο χώρο, τον ελευθερώνει από την εξουσιαστική αρχιτεκτονική.

Η ελευθεριακή αρχιτεκτονική μέσα από τις τρεις αυτές διαστάσεις μπορεί να παράγει κτισμένο χώρο, τόσο μέσα στο σήμερα, όσο και στα πλαίσια μιας ελευθεριακής κοινωνίας. Στο σήμερα μπορεί

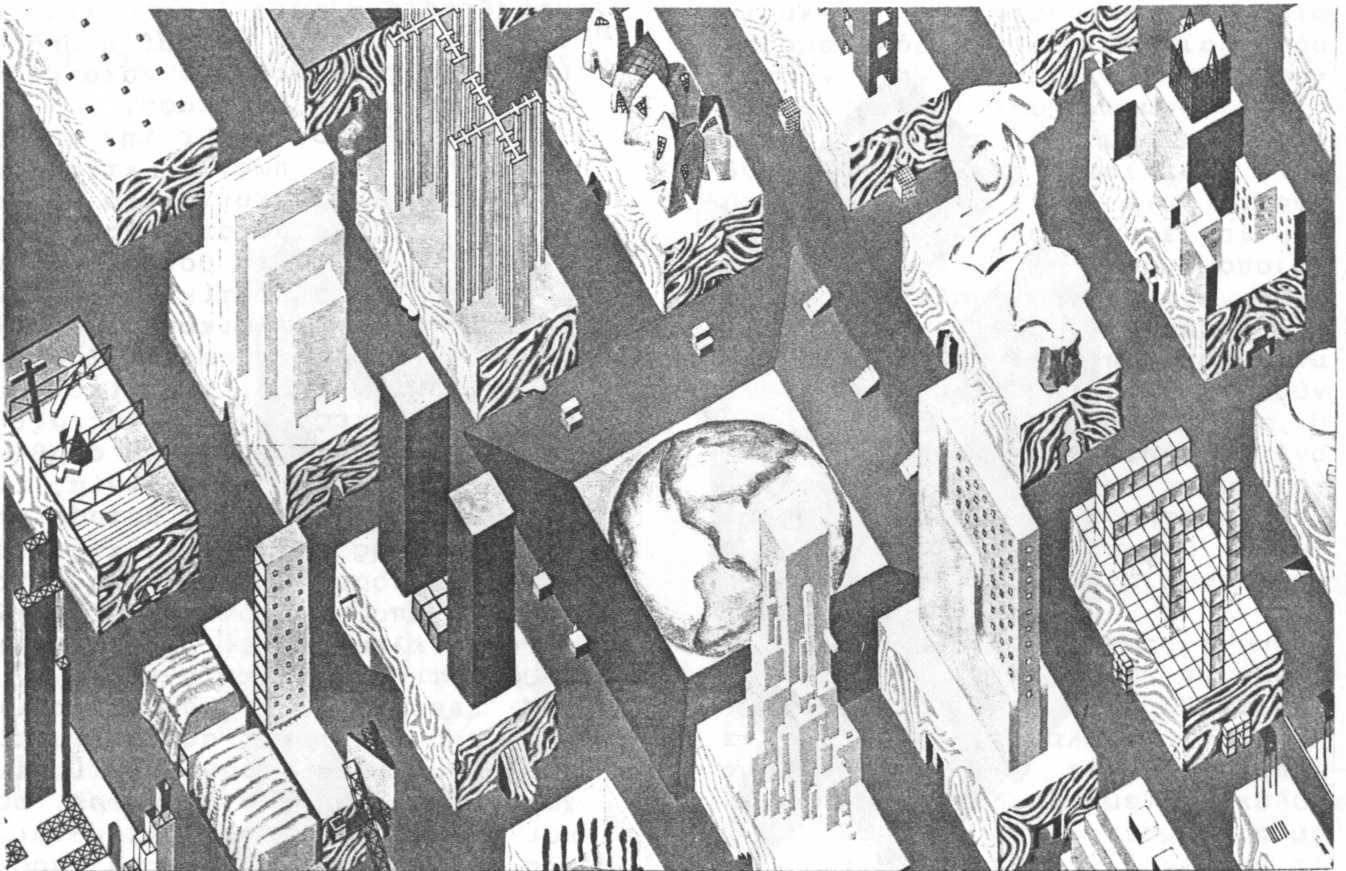
να τον παράγει, ελευθεροποιώντας τον υπάρχοντα είτε δημιουργώντας νέο, κάνοντας χρήση των διαστάσεων που ορίσαμε, ξεχωριστά, σε συνδιασμό ή όλες μαζί. Σαν πρόταση δε για την οικοδόμηση του αύριο μόνο η φαντασία μας μπορεί να την περιορίσει. Είναι σίγουρο ότι μπορεί να δημιουργήσει κτισμένο κόσμο με μια απεριόριστη ποικιλία διαφορετικών σχημάτων, που θα συνυπάρχουν, θα συναγωνίζονται αισθητικά, θα συνεργάζονται λειτουργικά, ένα κόσμο για ελευθεριακούς ανθρώπους.

Η ελευθεριακή αρχιτεκτονική πρέπει να απαντήσει στην εξουσιαστική αρχιτεκτονική, κτίζοντας < που σημαίνει ιδιοποίηση υπάρχοντων χώρων ή και κτίσιμο νέων > με μια αισθητική που δε θα σέβεται το στυλ, την ιστορικότητα της μορφής, αλλά θα αντλεί από την απειρία των μορφών, αυτές που είναι συμβατές με την κάθε μια ύπαρξη, μορφές προσωπικές, προσωρινές, ανερμήνευτες, αποσυμβολικοποιημένες. Που θα κτίζει με μια λειτουργικότητα που θα πέρνει υπ' όψη της την υπαρξιακή διάσταση, όπως την ορίσαμε, δηλαδή που θα δίνει την

εσωτερική μορφή στα κτίσματα < κτίζοντάς τα ή ιδιοποιώντας τα > σύμφωνα με την ανάγκη της ύπαρξης ή των υπάρξεων να πνευματοποιήσουν τον κτισμένο χώρο, να τον ερωτευτούν, να τον κάνουν δικό τους, αποδιαρθρώνοντας ουσιαστικά τη λειτουργικότητα που δίνει η κυριαρχία στους κτισμένους χώρους της. Που θα κτίζει νέα κτίρια, με αλληλοβοήθεια, συνεργασία, φθηνά και εύκολα, που θα "κτίζει" παλιά κτίρια με καταλήψεις, που θα πολεοδομεί τον υπάρχοντα χώρο με ελευθεριακές λειτουργίες και διευθετήσεις.

Το να κτίζουμε τελικά με την ελευθεριακή αρχιτεκτονική, δεν είναι τόσο δύσκολο όσο φαντάζει. Ας παρατηρήσουμε γύρω μας το κτισμένο χώρο. Είναι τόσο άθλιος κι αυτή η αθλιότητα τον κάνει εύκολο αντίπαλο. Αυτό που χρειάζεται μόνο, είναι ελευθεριακοί άνθρωποι, γιατί η ελευθεριακή αρχιτεκτονική είναι μια τέχνη για ελεύθερους ανθρώπους, όπως κάθε τέχνη.

M.A

ΔΙΑΛΟΓΟΙ

ΕΚΕΙΝΗ: Σήμερα, θα ήθελα να μιλήσουμε για το οικονομικό και πολιτικό μοντέλο του ελευθεριακού λόγου. Και για να εξειδικεύσω κάπως τη συζήτησή μας, την οικονομικο-πολιτική του πρότασή για τη χώρα μας.

ΕΚΕΙΝΟΣ: Ναι, θα το ήθελα κι εγώ, γιατί, δυστυχώς εδώ στην Ελλάδα, ο αντιεξουσιαστικός λόγος είναι γνωστός περισσότερο για τις συγκρούσεις του με την εξουσία παρά για τις προτάσεις υπέρβασής της. Όμως, δε θα μπορέσω να σου δώσω μια επεξεργασμένη πρόταση για τη χώρα μας κι αυτό, γιατί δεν υπάρχει. Πάντως, θα μπορούσα να περιγράψω τις πιο ενδιαφέρουσες ελευθεριακές προτάσεις του παρελθόντος αλλά και του παρόντος, μέσα από τις οποίες μπορεί να υπάρξει, ίσως αργότερα, μια απάντηση συμβατή με τα Ελληνικά δεδομένα.

ΕΚΕΙΝΗ: Εντάξει, μίλησέ μου όπως θέλεις. Όμως, σου υπενθυμίζω, πως, για άλλη μια φορά, αδυνατείς να απαντήσεις στις ερωτήσεις μου. Δε θα ήθελα να φανταστώ, πως, αυτό οφείλεται σε αδυναμία του ελευθεριακού λόγου, αλλά στη απουσία εξειδίκευσής του, που για κάποιους λόγους δε μπορείτε να κάνετε σήμερα, επιμένοντας έτσι σε γενικότητες και αφηρημένες έννοιες.

ΕΚΕΙΝΟΣ: Σίγουρα, ο ελευθεριακός λόγος έχει τη δυναμική να προτείνει συγκεκριμένες λύσεις κι αυτό το έχει αποδείξει έμπρακτα πολλές φορές στο παρελθόν, αλλά και στο παρόν. Πάντως, η σημερινή του αδυναμία, δεν οφείλεται στο ότι, δε μπορεί πια να δώσει τίποτα στους ανθρώπους γιατί εξαντλήθηκε η θεωρητική και πρακτική δυναμική του, αλλά γιατί, είναι ακόμη δέσμιος του παρελθόντος του. Όμως, για όλα αυτά θα μιλήσουμε μια άλλη φορά. Ας δούμε τώρα, τα θέματα που έβαλες. Θα ήθελα από την πρώτη στιγμή να πω, πως, ο ελευθεριακός λόγος, υποστηρίζει διάφορα μοντέλα οικονομικής και πολιτικής οργάνωσης. Θα περιγράψω σε γενικές γραμμές αυτά που προτάθηκαν στο παρελθόν και έγιναν πραγματικότητα, αλλά και αυτά του παρόντος για να δεις την ευρηματικότητα και πολυμορφία του.

Τα μοντέλα του παρελθόντος έχουν σαν κύριο στοιχείο την αυτοδιεύθυνση, δηλαδή τον έλεγχο και τη διεύθυνση των μέσων παραγωγής διανομής και γενικά όλων των οικονομικών τομέων και δραστηριοτήτων από τους ίδιους τους εργαζόμενους. Η αυτοδιεύθυνση επιτυγχάνεται με τις κολλεκτίβες, βιομηχανικές, αγροτικές, εμπορικές, κάθε μορφής τελικά, που είναι οργανικά συνδεδεμένες σε μεγαλύτερα ενοποιημένα σύνολα, με ομοσπονδιακό τρόπο. Δηλαδή, η αυτοδιεύθυνση και η ομοσπονδοποίηση των κολλεκτίβων ή ακόμη και ατομικών επιχειρήσεων στο βαθμό που δε χρησιμοποιούν την εκμεταλλευτική εργασία, δημιουργούν το πλέγμα ενός ελευθεριακού οικονομικού μοντέλου.

ΕΚΕΙΝΗ: Για εξήγησέ μου πιο λεπτομερικά αυτές τις τρεις έννοιες, δηλαδή, την αυτοδιεύθυνση, την κολλεκτίβα και την ομοσπονδοποίηση.

ΕΚΕΙΝΟΣ: Η αυτοδιεύθυνση ξεκινά από την πίστη στη δημιουργική ικανότητα των ανθρώπων να αυτοδιευθύνονται, μια πίστη που θεωρώ πως είναι αληθινή. Στη συνέχεια, θεωρεί πως, μόνο η αμεσοδημοκρατία, δηλα-

δή η πραγματοποίηση της αυτοδιεύθυνσης κάνει να λειτουργούν με τον καλύτερο τρόπο τα σύνολα των ανθρώπων. Αυτό βέβαια είναι ένα γεγονός, άσχετα αν η εξουσία, έχει κάνει όλους να θεωρούν, πως, μόνο η ιεραρχική οργάνωση των ανθρώπων μπορεί να αποδώσει το καλύτερο δυνατό έργο. Ο ελευθεριακός λόγος χρειάζεται συνειδητά, αυτεξουσία άτομα, ικανά να αυτοενεργούν σε κάθε περίπτωση. Και μόνο η αυτοδιεύθυνση μπορεί να δημιουργήσει τέτοιους ανθρώπους. Η λειτουργία ενός εργοστασίου, μιας δημόσιας υπηρεσίας, ενός δήμου, μιας κοινότητας, μιας πόλης, είναι η πλέον καλύτερη, εφόσον οι άνθρωποι, συμμετέχουν άμεσα σ' αυτή. Η ετεροδιεύθυνση που επιβάλλει η εξουσία, δεν επιτυγχάνει την καλύτερη λειτουργία τους, αλλά την καλύτερη εκμετάλλευση των ανθρώπων.

Η κολλεκτίβα τώρα, δεν είναι παρά η πραγματοποίηση της αυτοδιεύθυνσης στο χώρο κάθε ανθρώπινης δραστηριότητας. Η κολλεκτίβα είναι η αντί-μάζα όπως μας λέει ο Κόλλιν Γουόρντ και εννοεί το χώρο εκείνο, όπου ο άνθρωπος δρα συνειδητά, άμεσα, αυτεξουσία, σε συνεργασία, αμοιβαία εμπιστοσύνη και βοήθεια, αλληλεγγύη και ισότητα με τους άλλους ανθρώπους για την επίτευξη κάποιου σκοπού. Η κολλεκτίβα είναι η οργανωτική εκείνη βάση που αλλάζει την ανθρώπινη συμπεριφορά, η συλλογικότητα ετυμολογικά, που λειτουργεί με αντιεξουσιαστικούς όρους, οικονομικούς και διευθυντικούς.

Τέλος, το ομοσπονδιακό σύστημα είναι το αντίθετο της κυβερνητικής συγκεντροποίησης. Ενώνει τα διαφορετικά μέρη σ' ένα σύνολο, το σύνολο σε μεγαλύτερα, με σχέσεις ελευθεριακότητας και αμοιβαίας συμμαχίας και συνεργασίας.

EKEINH: Κατανοώ αυτά που λες για την αυτοδιεύθυνση και την ομοσπονδοποίηση, αλλά για τις κολλεκτίβες δε μπορώ να συνειδητοποιήσω το πως μπορούν να είναι η εναλλακτική πρόταση, στην πολυπλοκότητα των οικονομικών σχέσεων, μιας κοινωνίας δέκα εκατομμυρίων κατοίκων όπως είναι η δική μας.

EKEINOS: Οι κολλεκτίβες θα καλύπτουν κάθε οικονομική δραστηριότητα. Θα είναι αγροτικές, βιομηχανικές, καταναλωτικές, υπηρεσιών, διανομής κ.λ.π. Θα είναι ομοσπονδοποιημένες και θα δημιουργούν ομοσπονδιακές ενώσεις, που με τη σειρά τους θα δημιουργούν εθνικές οικονομικές ενώσεις. Και μη σε προβληματίζει το πως θα λειτουργήσουν σ' εθνικό επίπεδο. Εδώ βρίσκεται η ομορφιά της ομοσπονδοποίησης. Στη θέση της κυριαρχίας και της επιβολής των άκαμπτων οικονομικών σχέσεων της καπιταλιστικής ελεύθερης αγοράς, οι κολλεκτίβες, από την ίδια την ιδιοσυγκρασία τους, θα έχουν τη δυνατότητα και με όχι μεγάλη δυσκολία, να αναπτύξουν ένα πλούσιο δίκτυο σχέσεων, ισότιμων μεταξύ τους, ένα δίκτυο ευέλικτο, λειτουργικό και πάνω απ' όλα ανθρώπινο. Αλλά για να κατανοήσεις καλύτερα αυτά που υποστηρίζω, θα πρέπει να μιλήσουμε και για το πολιτικό μοντέλο της ελευθεριακής κοινωνίας.

EKEINH: Φαντάζομαι, πως, οι κολλεκτίβες θα μπορούσαν να λειτουργήσουν σε αγροτικό επίπεδο, σε βιομηχανικό ακόμη, αλλά στις δημόσιες υπηρεσίες δε θα ήταν δύσκολο; Και ένα ακόμη θέμα. Λίγο πιο πριν είπες πως δε θα υπάρχει μισθωτή εργασία. Τότε, αυτοί, οι κολλεκτιβιστές πώς θα πληρώνονται;

EKEINOS: Ναι, οι ερωτήσεις αυτές θίγουν καίρια προβλήματα του κολλεκτιβισμού. Για τις δημόσιες υπηρεσίες οι ελευθεριακοί πρότειναν να διευθύνονται από την ομοσπονδία των κοινοτήτων ή ακόμη από τα εργατικά συνδικάτα ή και από τη συνεργασία αυτών των δύο, σε τοπικό και σ' εθνικό δίκτυο. Θα είναι δε κολλεκτιβοποιημένες, ουσιαστικά κοινωνικοποιημένες, δηλαδή δε θα χρησιμοποιούνται από κανένα ιδιοκτήτη, συλλογικό ή ατομικό για κέρδος, αλλά θα είναι στη διάθεση των ανθρώπων. Και θα είναι αυτοδιευθυνόμενες, δηλαδή δε θα λειτουργούν με ιεραρχικές σχέσεις.

Όσο αφορά τη μισθωτή εργασία, είπα προηγουμένως, πως, στις κολλεκτίβες δε θα υπάρχει εκμεταλλευτική εργασία. Δεν έχω στο μυαλό μου κολλεκτίβες που θα μισθώνουν ανθρώπους για διάφορες εργασίες τους. Απεναντίας, τα μέλη θα εργάζονται σ' αυτές, θα τις κατέχουν, δηλαδή δε θα είναι ιδιοκτήτες και τα προϊόντα τους, είτε είναι βιομηχανικά, είτε αγροτικά, είτε άλλης φύσεως, θα τα διαχειρίζονται στα πλαίσια δικτύων

ανταλλαγής, κυκλοφορίας, διανομής. Από τη διαχείριση δε των προϊόντων, οι κολλεκτιβιστές θα αμοίβονται, φυσικά και κυρίως σε χρήμα.

Αλλά θα ήθελα να μιλήσω όπως είπα και πιο πριν για το πολιτικό μοντέλο. Αν οι κολλεκτίβες είναι η οργάνωση της οικονομίας, χρειάζεται και η πολιτική, η διοικητική οργάνωση της κοινωνίας. Στη θέση του κράτους λοιπόν, οι ελευθεριακοί προτείνουν την ομοσπονδία των κοινοτήτων. Ελευθères κοινότητες που θάνατι δεμένες η μια με την άλλη, με κοινά κοινωνικά και οικονομικά συμφέροντα, με την κοινή συμφωνία και την ελεύθερη αποδοχή. Δηλαδή, για να γίνω πιο κατανοητός, στο παρελθόν υπάρχαν δύο κύριες τάσεις στον ελευθεριακό λόγο, ο αναρχοσυνδικαλισμός και ο αναρχοκομμουνισμός. Ο πρώτος υποστήριζε, πως, οι εργαζόμενοι με τις εργατικές ενώσεις τους, ομοσπονδοποιημένες σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό επίπεδο, θα αυτοκυβερνούσαν την κοινωνία τους, ενώ ο δεύτερος, υποστήριζε πως, το κύριο δομικό στοιχείο της κοινωνίας θα είναι η κομμούνα, η κοινότητα, ουσιαστικά δηλαδή μια γεωγραφική περιοχή, που θα έχει στην κατοχή της τα μέσα εργασίας, θα αυτοδιευθύνεται και θα είναι όχι μόνο κοινοκτητική αλλά και κοινοκτημονική. Και βέβαια οι κοινότητες θα συνάπτουν σχέσεις με άλλες κοινότητες, δημιουργώντας πολύπλοκα δίκτυα επικοινωνίας, συνεργασίας, αυτοδιεύθυνσης, ελευθεριακότητας. Τελικά, δημιουργήθηκε και μια σύνθεση των δυο αυτών τάσεων, κολλεκτίβες για την οικονομική λειτουργία, κοινότητες για την πολιτική λειτουργία που θα δημιουργούσαν αμφοτερές ομοσπονδοποιημένα δίκτυα σε διάφορα επίπεδα, που θα συνυπήρχαν αλλά και θα συνδέονταν μεταξύ τους. Και ο Μπακούνιν πρότεινε για τη σύνδεση αυτή, την επαρχία ή περιοχή, δηλαδή τις ομοσπονδοποιημένες κοινότητες και κολλεκτίβες σε επίπεδο επαρχίας ή περιοχής, που θα συνεργάζονται δια μέσου ενός συμβολίου, με αιρετούς και άμεσα ανακλητούς αντιπροσώπους.

ΕΚΕΙΝΗ: Και οι κοινότητες δε θα έρθουν σε σύγκρουση κάποια στιγμή; Κάποιες δε θα αποκτήσουν περισσότερη δύναμη με αποτέλεσμα να θέλουν να κυριαρχίσουν; Το ίδιο δε θα συμβεί με τις κολλεκτίβες αλλά και μεταξύ κοινοτήτων και κολλεκτίβων;

ΕΚΕΙΝΟΣ: Πράγματι, αυτά που λες είναι υπαρκτοί κίνδυνοι, αλλά φαντάζομαι πως μιλάς γιατί λαμβάνεις υπ' όψη τις σχέσεις που έχουν σήμερα οι άνθρωποι μεταξύ τους. Σήμερα, ακριβώς γιατί το σύστημα τους θέλει έτσι, διακατέχονται από ανταγωνιστικά κυρίαρχα αισθήματα, από τοπικισμό, εθνικισμό, αδιαφορία, εγωισμό, που δεν ευνοούν σχέσεις συνεργασίας, αμοιβαίας εμπιστοσύνης, αλληλοβοήθειας, συμπληρωματικότητας. Σίγουρα λοιπόν, κοινότητες ή κολλεκτίβες μεμονωμένες ή σε ομόσπονδες σχέσεις δε θα μπορούσαν να λειτουργήσουν. Εγώ μιλώ, έχοντας υπ' όψη, πως, θα δημιουργούνται διάφορα προβλήματα, αλλά η ελευθεριακή κουλτούρα των ανθρώπων, η πολυμορφία των μεταξύ τους σχέσεων, που θα αντανάκλαται στις σχέσεις μεταξύ κολλεκτίβων και κοινοτήτων, πιστεύω πως θα τα έλυνε.

ΕΚΕΙΝΗ: Έχεις μεγάλη πίστη στους ανθρώπους. Εγώ πάντως δε μπορώ να τους φανταστώ να λειτουργούν με τον τρόπο που λες. Πέρα του ότι, ακούγονται όλα αυτά, κάπως ξεπερασμένα.

ΕΚΕΙΝΟΣ: Πιστεύω πως, οι άνθρωποι μπορούν να λειτουργήσουν ελευθεριακά. Και δεν είναι μια μεταφυσική πίστη. Ξεκινάει από το ότι, έχουν αποδείξει στο παρελθόν, αλλά και στο παρόν, πως, μπορούν να λειτουργήσουν και να συμπεριφερθούν ελευθεριακά. Εξάλλου, η ίδια η ανθρώπινη υπόσταση είναι ελευθεριακή, δεν έχει ανάγκη εξαναγκασμού για να βρίσκεται μέσα σε σύνολα, μπορεί να λειτουργήσει αυθόρμητα, με πηγαίο ένστικτο και γνώση, αρκεί να είναι ελεύθερη να εκφραστεί.

Ας δούμε όμως και μια σύγχρονη ελευθεριακή πρόταση οικονομικής και πολιτικής οργάνωσης. Είναι αυτή της "πολιτικής οικολογίας" με κύριο εκφραστή της τον Μάрайη Μπούκτσιν. Αυτός, θεωρεί την κοινότητα, το δήμο, ότι, είναι, οι πολιτικοί χώροι της κοινωνίας, σε μια ομοσπονδοποιημένη ανάπτυξη. Ουσιαστικά δηλαδή, ακολουθεί τις ελευθεριακές προτάσεις του παρελθόντος. Το καινούργιο στοιχείο βρίσκεται στο ότι, η κοινότητα και εδώ χρησιμοποιώ τα λόγια του: "πρέπει να χρησιμοποιεί τις αρχές που

χρειάζονται για τη διαχείριση ενός οικοσυστήματος, να είναι μία οικοκοινότητα". Όπως όλοι οι ελευθεριακοί, έτσι κι αυτός, θεωρεί, πως, μια ολοένα αυξανόμενη ενότητα επιτυγχάνεται μέσα από μια αυξανόμενη διαφοροποίηση. Μια τέτοια διαφοροποίηση παρουσιάζεται στα οικοσυστήματα, που όσο πολύπλοκα και διαφοροποιημένα είναι, τόσο περισσότερο ισορροπούν, τόσο καλύτερα λειτουργούν. Η κοινότητα λοιπόν θα δημιουργείται με ένα ξεκάθαρα προσδιορισμένο οικοσύστημα, θα είναι διαφοροποιημένη, ισορροπημένη και αρμονική. Θα είναι αυτόρκτης, με μικρές βιομηχανικές και γεωργικές μονάδες, όπου, τα όργανα της παραγωγής θα πλάθονται σύμφωνα με τις πλουτοπαραγωγικές πηγές του οικοσυστήματος και θα είναι οικοτεχνικά, δημιουργικά, ικανά γιατί όχι με τη βοήθεια της πληροφορικής, να ικανοποιήσουν τις ανθρώπινες ανάγκες.

Από την άλλη, η πόλη μπορεί να λειτουργήσει μέσα από ένα ελευθεριακό δημοτισμό, έτσι ώστε μαζί με την κοινότητα να αποτελέσουν μια δυαδική εξουσία που θα μπορέσει να αντιπαραθέσει τις μορφές των συνελεύσεων και της συνομοσπονδιακής σύνδεσης στο συγκεντρωτικό κράτος.

ΕΚΕΙΝΗ: Δηλαδή, σ' αυτή την σύγχρονη ελευθεριακή πρόταση, εισέρχεται η έννοια της οικολογίας σε σχέση με τις προτάσεις του παρελθόντος. Τώρα, η κοινότητα θεωρείται οικοκοινότητα, η οικονομία, οικοτεχνολογία, περιορισμένη στο κοινοτικό οικοσύστημα, η πόλη λειτουργεί στα πλαίσια των δήμων και όλα αυτά βρίσκονται σε ομόσπονδες σχέσεις, μέσα στη διαφορέτικότητα τους, όπως ένα οικοσύστημα, όπως η ίδια η φύση.

ΕΚΕΙΝΟΣ: Ακριβώς, με την "κοινωνική οικολογία" παρουσιάζεται αδιαμφισβήτητη, η ικανότητα του ελευθεριακού λόγου να προσαρμόζεται στις σύγχρονες συνθήκες. Τώρα, για τα Ελληνικά δεδομένα, μια οικονομική και πολιτική ελευθεριακή πρόταση μπορεί να υπάρξει μέσα απ' όλα αυτά που ανέφερα και σε σχέση με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της χώρας μας. Πάντως οι άξονες γύρω από τους οποίους θα δομηθεί η πρόταση αυτή είναι: 1. Η αυτοδιεύθυνση, οι αμεσοδημοκρατικές δηλαδή σχέσεις σε κάθε δραστηριότητα. 2. Ο καθορισμός της κοινότητας και της πόλης σαν οντοτητες όχι μόνο χωροταξικές αλλά και οικονομικές, πολιτικές. 3. Η ομοσπονδοποίηση. 4. Η οικολογικότητα του οικονομικού μοντέλου.

ΕΚΕΙΝΗ: Και πιστεύεις πως όλα αυτά είναι πραγματοποιήσιμα εδώ;

ΕΚΕΙΝΟΣ: Οχι βέβαια με τις υπάρχουσες συνθήκες. Είναι εύκολο να μιλάμε με ελευθεριακούς όρους, αλλά είναι ιδιαίτερα δύσκολο να κάνουμε τους ανθρώπους ελευθεριακούς. Χρειάζεται να αναπτυχθεί ένα κίνημα που θα διαιδαγωγήσει τους Έλληνες, που θα τους κάνει ικανούς να ασκούν έμπρακτα την ελευθεριακότητα ενάντια στον εξουσιασμό. Γι αυτό το λόγο χρειάζεται η εξειδίκευση του ελευθεριακού λόγου, ο ρεαλισμός στις προτάσεις του.

ΕΚΕΙΝΗ: Ελπίζω να το κατορθώσει, γιατί δε σου κρύβω, πως, πιστεύω, ότι είναι παρά τις ασάφειες και τις γενικότητές του, ο μόνος που μπορεί να αντιπαρατεθεί στην κυριαρχία του καπιταλισμού. Ενάντια στην εξουσία εξάλλου τι μπορείς να αντιπαραθέσεις; Μόνο την αντιεξουσία. Κι αυτή εκφράζει ο ελευθεριακός λόγος απ' ότι έχω καταλάβει μέχρι τώρα από τις συζητήσεις μας.

ΕΚΕΙΝΟΣ: Το ελπίζω και το πιστεύω πως θα το κατορθώσει.

ΣΟΦΙΑ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

ΤΟ "ΣΤΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ" ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΘΕ ΔΥΟ ΜΗΝΕΣ ΠΕΡΙΠΟΥ. ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ ΣΥΝΕΡΓΑΣΤΗΚΑΝ: ΣΟΦΙΑ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΤΘΑΙΟΥ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΗΛΙΟΡΙΔΗΣ, Θ.Μ., Μ.Α

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ: ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΤΘΑΙΟΥ
ΓΙΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ - ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ:
Τ.Θ. 3646 10210 ΑΘΗΝΑ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1991 300 ΔΡΧ
